

in Actie

OKTOBER 2014

Uitgave van *In actie met burgers!*, deelproject van het Actieprogramma Lokaal Bestuur

Met burgers!

Spoorboekje voor raad en college

De uitdaging voor gemeenten is om plannen *met* de samen- leving te maken.

***In actie met burgers!*, oktober 2014**

In actie met burgers! is onderdeel van het Actieprogramma Lokaal Bestuur (een project van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties).

Woord vooraf

GEACHTE LEZER,

Als raadslid en collegelid wilt u uw gemeente goed besturen terwijl u midden in de samenleving staat. Een samenleving die verandert. Waren de verhoudingen tussen overheid en samenleving eerder hiërarchisch en verticaal, nu hebben we te maken met een horizontale beweging. We zien talloze betekenisvolle maatschappelijke initiatieven van burgers die deel uitmaken van uiteenlopende netwerken.

De veranderende samenleving betekent een andere rol voor collegeleden en raadsleden als het gaat om de relatie met burgers. De uitdaging voor gemeenten is – mede vanwege de vele taken die op hen afkomen – om de plannen *met* de samenleving te maken. Belangrijk is dat de overheid de samenleving niet in de weg staat, maar een enthousiasmerende rol inneemt bij initiatieven.

Het is de essentie van de overheid om in verbinding te zijn met burgers, netwerken en initiatieven. Gemeenten zijn daarmee al volop aan de slag. In deze handzame publicatie heeft *In actie met burgers!* – een deelproject van het Actieprogramma Lokaal Bestuur – ervaringen, praktijkvoorbeelden en tips voor u verzameld. Dit is een vervolg op het spoorboekje 'Naar buiten' uit 2010. Het is tevens de slotpublicatie van *In actie met burgers!*. Dit project wordt eind 2014 afgerond.

Laat u inspireren door de voorbeelden in dit boekje en zoek ze ook op in uw eigen omgeving!

Kees Jan de Vet

lid directieraad Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Inhoud

- 4** Plannen maken met de samenleving
- 8** **Smallingerland**
Bouwen in en aan de natuur
- 12** Het raadslid anno 2014... volgens Rinske van Noortwijk
- 14** Burgerparticipatie in theorie en praktijk
- 18** **Lelystad**
'Verschillendheid is de nieuwe gelijkheid'
- 22** Zo werkt een wethouder anno 2014... volgens Johan Coes
- 24** **Oude IJsselstreek**
Een driehoek die anders werkt
- 30** **Losser**
'De overheid laat niet los, de burger pakt vast'
- 34** Bent u klaar voor burgerinitiatieven?
- 36** **Emmen**
Het dorp als bedrijf
- 40** Tien adviezen aan het raadslid
- 44** **Amersfoort**
Burgerparticipatie die geen burgerparticipatie bleek
- 48** Ijsbijten en nachtwacht lopen
- 50** **Borsele**
Duurzaam Diekendamme
- 54** 'Pak de actieve rol van aanjager'
Crowdfunding voor gemeenten
- 58** 'De niet-actieve burger is niet direct de passieve burger'

in Actie

- 62** Inspiratiepagina's Krimpgebieden
- 66** **De Marne**
Verbinding tussen systeemwereld en leefwereld
- 70** **Horst aan de Maas**
Van dorpsraad naar dorpsplatform
- 74** Dorps- en wijkraden in Europa
- 76** **Amsterdam**
Uitgaan van de kracht van burgers
- 80** **Dordrecht**
Burgers betrekken bij de begroting
- 84** Regel die initiatieven!
- 86** **Breda**
De bezem erdoor
- 90** Meer informatie
- 92** Begrippenlijst

Binnenkant cover: Veranderende verhoudingen tussen: overheid, markt en gemeenschap

‘Passie en een *push* van positieve energie’. Dat ziet Kees Jan de Vet, lid directieraad VNG, bij bijeenkomsten met raads- en collegeleden in het land. Volgens De Vet hét ideale klimaat voor de veranderingen die spelen op het gebied van burgerparticipatie en maatschappelijke initiatieven, en de rol van het college en de gemeenteraad daarin.

Plannen maken met de SAMENLEVING

‘In de afgelopen jaren gingen we ervan uit dat wij – de mensen van de overheid – wisten wat goed was voor de samenleving. Dat is inmiddels verleden tijd. Nu zijn we in een ontwikkeling terechtgekomen dat initiatieven van de samenleving vaak betekenisvoller zijn dan de plannen gemaakt in gemeentehuizen’, aldus De Vet. Een ontwikkeling die invloed heeft op de rol van de gemeente: ‘Tot voor kort zat de gemeente bij maatschappelijke initiatieven ‘ertussen’ om de initiatieven te beoordelen. Verhoudingen waren hiërarchisch en verticaal, zowel binnen de gemeente als tussen het Rijk en de gemeente. Nu hebben we te maken met een horizontale beweging.’ Dit

blijkt ook uit het VNG Jaarbericht 2013 ‘Van eerste overheid naar eerst de burger’. De Vet: ‘Initiatieven uit de maatschappij zijn zeer krachtig en authentiek. Kijk naar ontwikkelingen op het gebied van energie, milieu en de zorg. Belangrijk is dat de overheid de samenleving niet in de weg staat. We mogen door taal, organisatie, regels of structuren geen blokkade zijn voor iets dat we willen stimuleren.’

Via de VNG Jaarberichten kijkt de VNG systematisch naar trends in de lokale democratie. De Vet: ‘We onderzoeken de veranderingen in de maatschappij en binnen de gemeentelijke organisaties.’ Het VNG Jaarbericht 2014 heeft als

‘Belangrijk is dat de overheid de samenleving niet in de weg staat’

Kees Jan de Vet is sinds 2008 lid van de directieraad van de VNG. Tussen 1991 en 2008 was hij burgemeester van verschillende gemeenten. Ook was hij lid van de Staatscommissie dualisme en lokale democratie (commissie-Elzinga), lid van de commissie-Alders over toezicht in het openbaar bestuur en lid van de commissie-Bovens over de toekomst van het lokaal bestuur. Daarnaast was hij voorzitter van de begeleidingscommissie Vernieuwingsimpuls dualisme en lokale democratie.

thema 'Lokale kwaliteit en wie is verantwoordelijk?'. Centraal staat daarbij dat gemeenten kritischer kunnen nadenken over welke kwaliteit ze willen stimuleren. 'Kijk wat er speelt in de eigen gemeente en welke maatschappelijke initiatieven daarbij belangrijk zijn', adviseert De Vet.

CULTUURVERANDERING

Wanneer het gaat over het betrekken van burgers, zijn er twee lijnen te onderscheiden die elkaar versterken. 'Burgerparticipatie als instrument benutten voor beleidsontwikkeling', is de eerste lijn volgens De Vet. 'Dat doen gemeenten al jaren.' Daarnaast is een nieuwe lijn ontstaan: 'Steeds meer gemeenten kunnen en willen aansluiten bij maatschappelijke initiatieven. Waren we eerder in de veronderstelling dat we wisten wat goed was voor burgers, nu maakt het gemeentebestuur plannen met de samenleving. Dit is in feite een cultuurverandering en vraagt een sterker wij-gevoel van gemeenten en inwoners. Ik zie dat veel gemeenten daarmee al volop aan de slag zijn.'

TIJD CREËREN

Concreet betekenen deze veranderingen een andere rol voor collegeleden en raadsleden.

'Het meest ingewikkelde bij de veranderende rol is de verdeling van tijd binnen en buiten het gemeentehuis', benadrukt De Vet. 'Toen ik nog burgemeester was, viel me al op dat het woekeren met tijd een probleem is voor raad en college. Het is belangrijk dat de hele gemeentelijke organisatie zich bewust is van die tijdsfactor en daaraan ook echt aandacht besteedt. Als raadsleden en collegeleden goed hun werk willen doen, staan ze midden in de samenleving. Dit is alleen mogelijk wanneer er tijd is voor verdieping in maatschappelijke initiatieven en de

vergaderintensiteit vermindert. In de jaren dertig van de vorige eeuw kwamen raden vier keer per jaar bij elkaar. In mijn ogen is het niet voor niets dat er in die tijd, door een intense dialoog tussen burgers en organisaties, de mooiste stedenbouwkundige wijken zijn ontstaan. Als je selectiever vergadert, heb je ruimte voor een agenda buiten het gemeentehuis. Intensiveer de verbinding, de dialoog met de inwoners, juist dan krijg je oog voor maatschappelijke initiatieven. Daarnaast is het belangrijk dat college en raad tot een goede ordening komen: wat doet het college en wat doet de raad? Elkaar ruimte geven, is tijd creëren.'

LEREND PLATFORM

Volgens De Vet is de rol van de VNG een lerend platform van en voor gemeenten zijn. Ook in deze tijd van verandering: 'Als VNG merken we dat gemeenten met elkaar willen nadenken over vragen die hen bezighouden en van elkaar willen leren. Wij creëren hiervoor graag het platform door het organiseren van activiteiten.' De regionale raadsledencongressen 'Raad op Zaterdag' zijn hier een concreet voorbeeld van: 'We zien daarbij de 'honger' van raadsleden uit het hele land, die elkaar ontmoeten en ervaringen delen. Ook

in deze nieuwe fase van burgerparticipatie en maatschappelijke initiatieven blijft dit betekenisvol. Wel is het belangrijk te beseffen dat wat werkt in de ene gemeente niet automatisch werkt in een andere gemeente', benadrukt De Vet. Hoe gemeenten aansluiten bij maatschappelijke initiatieven, krijgt naar verwachting ook aandacht in het ondersteuningsprogramma 'Versterking van de lokale democratie'. Momenteel bereidt de VNG dit ondersteuningsprogramma voor samen met Raadslid.NU, de Wethoudersvereniging, het Nederlands Genootschap van Burgemeesters, de Vereniging van Griffiers, de Vereniging van Gemeentesecretarissen en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

AUTHENTICITEIT

'De grootste uitdaging voor gemeenten bij het aansluiten bij initiatieven van de samenleving is het authentieke karakter van de initiatieven als een gegeven te beschouwen', sluit De Vet af. 'De overheid heeft de neiging om te willen bijpoetsen, de plannen te beoordelen. Maar respecteer de authenticiteit van een maatschappelijk initiatief, dan komt dit maximaal tot groei en bloei.'

Smallingerland

De Peinder Mieden is een bijzonder woonplan in een toekomstig openbaar toegankelijk natuurgebied. 45 kopers worden eigenaar, bewoner én beheerder van circa 90 hectare natuurgebied. Dit betekent loslaten voor de gemeente en aanpakken voor de kopersvereniging.

BOUWEN IN EN AAN

De gemeente Smallingerland besloot het in 2007 anders te doen. Voor de invulling van een nieuwe woonwijk in het dorp Opeinde koos de gemeente voor het experiment 'Wij bouwen een wijk'. Op een website konden inwoners de wijk zelf inrichten. 'Uiteindelijk ontstond de vraag hoe de wijk gerealiseerd kon worden. Het ging namelijk om zeventien hectare met daarin veel groen en weinig woningen. Dat leek moeilijk haalbaar', vertelt Jeltje van den Berg, projectcoördinator afdeling Ontwikkeling van de gemeente Smallingerland. 'Rond 2010 hoorden we over het gebiedsconcept Nieuwe Marke.

Dit is gericht op het behoud en versterken van de natuurwaarden in een gebied gefinancierd door middel van een beperkt aantal woningen. In Smallingerland heeft dat geleid tot De Peinder Mieden: het behoud en verbeteren van 90 hectare elzensingellandschap. Het gebied van 'Wij bouwen een wijk' is hierin geïntegreerd.'

Na doorberekening van de plannen en groen licht van het college en de raad startte in januari 2013 de werving van toekomstige bewoners. In juni 2013 is het Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) De Peinder Mieden opge-

richt, de kopersvereniging. Van den Berg: 'We hebben voor deze innovatieve opzet gekozen, omdat we ons ervan bewust zijn dat in de maatschappij veel kennis aanwezig is die we te weinig inzetten.'

ZELFREGULEREND VERMOGEN

Bijzonder is dat de toekomstige bewoners een minimum aan randvoorwaarden en een maximum

aan vrijheden meekrijgen. 'De belangrijkste randvoorwaarden zijn dat het maximaal 45 energie-neutrale woningen worden, passend bij het landschap', aldus wethouder Jos van der Horst.

De uitwerking van de plannen, zoals het ontwerp van het woongebied en beheer van het natuurgebied, ligt helemaal in handen van de kopersvereniging. Van den Berg: 'Er komt

'Mensen denken vaak dat er allerlei exotische plannen ontstaan wanneer burgers de vrijheid krijgen. Maar dat is niet het geval'

de natuur

geen welstandstoets. Onze ervaring met 'Wij bouwen een wijk' is dat we niet bang hoeven te zijn dat er iets ontworpen wordt dat we niet willen. Initiatiefnemers corrigeren elkaar. Durf uit te gaan van het zelfregulerend vermogen van de gemeenschap.' Jentje Steegstra, secretaris van de kopersvereniging, is het daarmee eens: 'Mensen denken vaak dat er allerlei exotische plannen ontstaan wanneer burgers de vrijheid krijgen. Maar dat is niet het geval. De aanstaande kopers kijken echt hoe de woning past in het landschap en wat past bij duurzaamheid.'

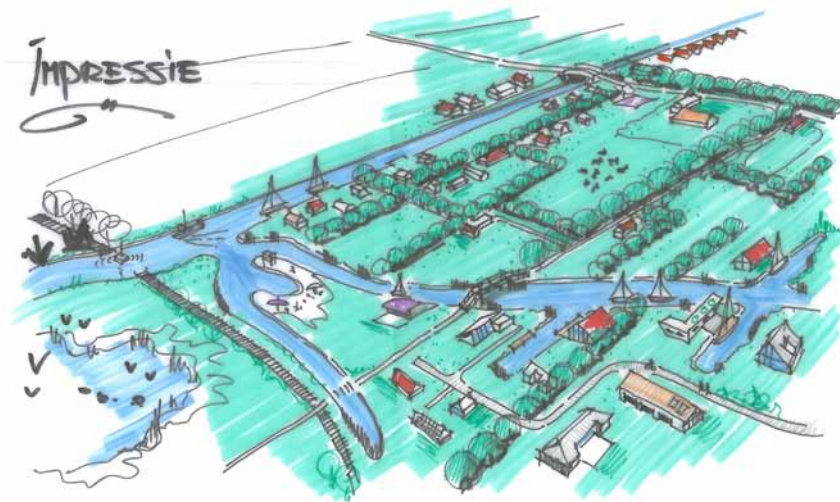
LOSLATEN

Dat loslaten is overigens wel wennen voor de betrokkenen. Van der Horst: 'De uitdaging voor het college, de raad en de gemeentelijke organisatie is om zich absoluut niet met de uitwerking te bemoeien. We hebben maar één rol in dit project en dat is de kaders bewaken.' Het advies van de wethouder en de projectcoördinator aan andere gemeenten is unaniem: gewoon proberen! 'Doe een keer wat anders dan je gewend bent. Het levert veel inspiratie en mooie kwaliteit op en het is een leerzaam proces. Maar besef wel hoeveel tijd een innovatief project kost.'

Ook voor de kopersvereniging is het een leerzaam proces. Steegstra: 'De gemeente laat los en wij worden gaandeweg wijzer door alle ervaringen. In mijn ogen kan de overheid echt meer overlaten aan de burgers en de markt.' De werving van aanstaande kopers hoort ook bij de taken van de kopersvereniging. 'Het is interessanter om een wervingscampagne vanuit enthousiaste

toekomstige bewoners te doen, dan een boodschap te zenden vanuit de gemeente', aldus Van den Berg. De eerste mijlpaal van vijftien inschrijvingen is inmiddels behaald. Steegstra: 'Het doel van de kopersvereniging is om eind 2014 25 kopers te hebben, zodat we met het bestemmingsplan aan de slag kunnen. In 2016 willen we alle 45 kopers binnen hebben.'

'Doe een keer wat anders dan je gewend bent. Het levert veel inspiratie en mooie kwaliteit op en het is een leerzaam proces'

HET RAADSLID ANNO 2014...

volgens Rinske van Noortwijk

Het volk vertegenwoordigen

De allereerste taak van een gemeenteraadslid is 'volksvertegenwoordiger zijn'. Daaraan moeten we als raad een andere invulling geven. De agenda van de raad wordt nu vooral bepaald door het college. Maar hoe laten we inwoners structureel agenda-punten voor de politiek aandragen? Een 'wat zet jij op de politieke agenda'-actie.

Twifelen mag

Vanuit de gemeenteraad en de media is er een sterke druk op raadsleden om alles tot in de puntjes te moeten weten. Twifelen lijkt een zonde. Door te twifelen, creëer je echter ook ruimte voor anderen, bijvoorbeeld voor burgers, om met ideeën te komen. De stellige houding van politici waarmee zij de wijsheid in pacht lijken te hebben, kan ook ongenoegen voeden.

Denken in mogelijkheden

Niet alle initiatieven hebben een gemeente nodig. Laat burgerinitiatieven vooral bij de inwoners en heb vertrouwen in hen. Denk in mogelijkheden en niet in mitsen en maren. Wat wel kan, is vragen of burgers iets nodig hebben om verder te komen. Zorg dat er in de gemeente een plek is waar mensen met een vraag terecht kunnen.

Accepteren van ongelijkheid

We leven in een chaotische periode. Er is minder geld, we vragen burgers meer initiatief te tonen. Dat werkt ook ongelijkheid in de hand. De ene wijk swingt, de andere staat stil. De ene groep krijgt meer

**Door te twifelen,
creëer je ook ruimte
voor anderen om met
ideeën te komen**

Rinske van Noortwijk is sinds maart 2014 gemeenteraadslid voor D66 in Culemborg. Als nieuw raadslid in veranderende tijden voelt ze zich soms beperkt door oude systemen. Haar ideeën over de gewenste eigenschappen van het raadslid anno 2014.

voor elkaar dan de andere. Dat is dan zo, dat moeten we accepteren. Je kunt hopen dat de inspiratie overslaat naar de andere wijk of groep.

Lijntjes hebben met opiniemakers

Tegenwoordig heb je met sociale media al snel de muitende massa op de been. Het is belangrijk om – naast organisaties en vertegenwoordigers van belangen – contact te hebben met opiniemakers. Belangrijke individuen op onverwachte plekken. Ga er niet van uit dat met een stukje op de gemeentesite en in de lokale krant de bevolking is geïnformeerd.

Samenwerken als raad

Oppositie en coalitie staan vooral tegenover elkaar. Politieke profilering staat vaak een goede discussie over inhoud in de weg. Ik pleit voor meer samenwerking.

**Een nieuwe raads-
periode is eigenlijk ook
een goed moment om
te experimenteren**

Waarom maken we geen raadsprogramma, waarin we samen hebben nagedacht over hoe de stad verder te helpen?

Experimenteren

Waarom blijven we vasthouden aan het gebruikelijke politieke systeem? Een nieuwe raadsperiode is eigenlijk ook een goed moment om te experimenteren. Af en toe roulerend fractievoorzitterschap, nieuwe manieren van insprekrecht, een onderwerp eerst een keer behandelen zonder van te voren stukken te lezen. De tijden veranderen, wij mogen dat ook.

Burgerparticipatie

IN THEORIE EN PRAKTIJK

Burgerparticipatie is *hip and happening*! Maar wat is volgens de wetenschap het effect ervan op de lokale democratie?

Tekst: dr. Laurens de Graaf
& dr. Ank Michels

Burgerparticipatie wordt in de lokale praktijk sinds begin jaren negentig van de vorige eeuw veelvuldig gebruikt en veelzijdig gehanteerd. Als onderzoekers van dit fenomeen hebben wij veel gesprekken en discussies met raadsleden, collegeleden, ambtenaren en burgers. Wij spreken met hen ook in breder opzicht over het functioneren van de lokale democratie. Het valt ons op dat over dit laatste vaak maar weinig actuele (theoretische) kennis bestaat. Het perspectief op democratie lijkt vooral af te hangen van het credo: *'where you stand depends on where you sit'*.

Zo kijken raadsleden en burgers in zekere zin naar burgerparticipatie als iets dat bijdraagt aan

democratie of in ieder geval als iets dat waardevol is. Raadsleden zien zichzelf wel als hoeders (en soms zelfs als monopolist) van de lokale democratie, omdat zij immers verkozen zijn als volksvertegenwoordigers. Door collegeleden en

Dr. Laurens de Graaf

is bestuurskundige en als universitair docent verbonden aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur (TSPB), Universiteit van Tilburg.

Dr. Ank Michels

is politicoloog en als universitair docent verbonden aan de Utrechtse School voor Bestuur en Organisatie (USBO), Universiteit Utrecht.

ambtenaren wordt burgerparticipatie veel meer gezien als (beleids-) instrument en wordt minder in termen van democratische waarden gesproken. Colleges zetten burgerparticipatie vooral in als het functioneel is voor het realiseren van hun beleidsdoelen. Ambtenaren begrijpen niet altijd de schijnbaar irrationele beslissingen die raadsleden nemen, en ze ervaren dat democratie vooral 'hun' beleidsproces verstoort. Burgers slaan dit alles van een afstandje gade en slechts een klein percentage burgers is daadwerkelijk betrokken bij democratische processen.

Kortom, je ziet dat de lokale actoren verschillend kijken naar burgerparticipatie. Is het een doel (raadsleden, burgers) of een middel (ambtenaren, collegeleden)? Bij raadsleden en burgers is het verband met democratie duidelijker en logischer. Bij collegeleden en ambtenaren zie je meer dat bur-

Wat is het effect van burgerparticipatie op de kwaliteit van de lokale democratie?

gerparticipatie een afgeleide is van democratie, omdat zij uitvoeren wat democratisch gekozen raadsleden en participerende burgers van waarde achten.

We vragen ons dan ook af: wat is eigenlijk het effect van burgerparticipatie op de kwaliteit van de lokale democratie?

Burgerparticipatie vitaliseert de democratie

Burgerparticipatie wordt over het algemeen gezien als een vitaal element van democratie. Diverse theoretici beweren dat burgerparticipatie een positieve invloed heeft op de kwaliteit van democratie. Het gaat dan om theorieën over participatieve democratie,

deliberatieve democratie, maar ook over het idee 'sociaal kapitaal'.

De theorie gaat ervan uit dat burgerparticipatie ervoor kan zorgen dat burgers meer betrokken zijn bij beleidsprocessen (inclusie). Het geeft burgers tevens de mogelijkheid om nieuwe vaardigheden en deugden te ontwikkelen. Daarnaast leidt burgerparticipatie tot rationele besluiten op basis van publiek debat (deliberatie) en draagt het bij aan de legitimiteit van het beleidsproces en de uitkomst. Deze vier

theoretische aspecten staan in onderstaande tabel samengevat.

Wat we in de burgerparticipatiepraktijk van raadsleden, collegeleden en ambtenaren veelal horen, is dat zij zich niet altijd bewust zijn van deze aspecten, maar dat zo'n overzicht nuttig is. Het helpt ze om op de democratie te reflecteren vanuit verschillende gezichtspunten.

Uit ons onderzoek is gebleken dat burgerparticipatie in de praktijk

Burgerparticipatie is vitaal element van de lokale democratie

een positieve invloed heeft op de lokale democratie. Burgers voelen zich door burgerparticipatie niet alleen meer verantwoordelijk voor publieke kwesties, het vergroot tevens hun maatschappelijke betrokkenheid. Daarnaast draagt burgerparticipatie ertoe bij dat burgers naar een grotere

diversiteit aan meningen (leren) luisteren en de uitkomsten meer gelegitimeerd zijn. Een negatief effect van burgerparticipatie op de lokale democratie is dat het vaak lastig is om alle relevante groepen en belangen aan tafel – en daarmee vertegenwoordigd – te krijgen. Hoewel burgers geen vitale rol spelen in beleidsvormingsprocessen, levert burgerparticipatie wel een positief effect op voor de kwaliteit van de lokale democratie.

Tabel: theoretische aspecten van de lokale democratie

ASPECTEN VAN DEMOCRATIE	BETEKENIS	THEORIE
Inclusie	De stem van het individu wordt gehoord (openheid, diverse meningen)	Sociaal kapitaal & deliberatieve democratie
Burgerlijke vaardigheden & deugden	Vaardigheden: bijvoorbeeld deelnemen aan een publiek debat, maar ook het voorzitten van een vergadering. Deugden: o.a. maatschappelijke betrokkenheid en verantwoordelijkheid of actieve deelname aan het publieke leven	Participatieve democratie & sociaal kapitaal
Deliberatie	Rationele beslissingen op basis van het publiek debat; het uitwisselen van argumenten en op basis daarvan (eventueel) van mening veranderen	Deliberatieve democratie
Legitimiteit	Draagvlak voor het proces en/of de uitkomst	Participatieve democratie

In het artikel *Examining Citizen Participation: Local Participatory Policymaking and Democracy* uit 2010 staan De Graaf en Michels stil bij de theoretische aspecten van de lokale democratie. Het artikel is gratis te downloaden op de website van het wetenschappelijke blad *Local Government Studies*.

‘Verschillendheid IS DE NIEUWE GELIJKHEID’

De VNG Denktank onderzoekt ieder jaar een thema. In 2013 was dit: Maatschappelijk Initiatief. Eén van de conclusies is dat er een nieuwe maatschappelijke realiteit is ontstaan die gemeenten vroeg of laat tot een nieuwe rolopvatting dwingt. Volgens toenmalig denktanklid Nico Versteeg is de uitdaging voor gemeenten om over hun eigen schaduw heen te kijken en zich te verwonderen. Een gesprek met de gemeentesecretaris van Lelystad.

Hoe heeft de VNG Denktank het onderzoek naar het thema Maatschappelijk Initiatief aangepakt?

‘Er gebeurt heel veel op het gebied van maatschappelijke initiatieven. Wij hebben gezocht naar de onderliggende, maatschappelijke ontwikkelingen en daarvoor gesproken met wetenschappers en deskundigen, en maatschappelijke initiatieven bezocht. Belangrijk aandachtspunt daarbij was om ons te blijven verwonderen. Als gemeente ga je toch automatisch op zoek naar jouw rol in het proces.

Onze bevindingen hebben we opgeschreven in het Jaarbericht ‘Van eerste overheid naar eerst de burger’ dat aan de ene kant kan helpen om het onderwerp te agenderen en aan de andere kant kan aanzetten tot discussie. Voor heel veel vragen is er namelijk nog geen oplossing. Kijk bijvoorbeeld naar de veranderingen in de zorg. Een keertje voor de buurman koken is prima, maar om hem nu ook onder de douche te zetten? Een belangrijke aanbeveling is dat gemeenten beseffen dat er een proces gaande is. Dat de burger

Lelystad

meer opstaat en dat de overheid meer moet laten gaan. Daarbij is het belangrijk dat gemeenten zich opstellen als evenknie. Niet erboven, niet eronder.’

U vindt verwondering heel belangrijk. Heeft u zich verwonderd tijdens de bezoeken aan de maatschappelijke initiatieven?

‘Elke keer weer, het gaat dan om kleine dingen. Bijvoorbeeld het project Zorgzame Buurt in Eindhoven waar bewoners geen gebruikmaken van ingewikkelde ICT, maar gewoon een belboom hebben om met elkaar in contact te komen.

Wat ik heb gemerkt, is dat we geneigd zijn de gemeente – deels – verantwoordelijk te maken. We vragen al snel: Wat is de rol van de gemeente in dit initiatief? Daarmee sla je al een bepaalde richting in. Tot nu toe is er steeds gepoogd om een eenheidsworst te maken van dorpen en steden. Overal dezelfde bloembakken, groenperkjes. Vroeg of laat moeten we accepteren, zeker als we meer aan burgers overlaten,

dat er verschillen ontstaan. Dat er buurten zijn die bijvoorbeeld het onderhoud van het groen graag oppakken, en dat er wijken zijn die alleen wat gras prima vinden. Verschillendheid is de nieuwe gelijkheid!"

Wat vraagt deze acceptatie van college- en raadsleden?

'Het werkt in ieder geval niet als gemeenteraadsleden puur vanuit de raadszaal beslissingen nemen. Raadsleden moeten tussen de mensen staan. Taak is ook om ons telkens te verwonderen en onze ogen open te houden. Dat vinden we moeilijk, want we hebben de neiging om alles in (beleids)hokjes te plaatsen. Er is echter geen blauwdruk voor overheidsop treden: elke gemeente moet het eigen wiel uitvinden. Er zijn misschien spelregels die we kunnen afspreken, maar zelfs daarbinnen gaat het om maatwerk.'

VNG DENKTANK

De VNG Denktank, opgericht in 2012, brengt belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen in kaart en zoekt verbinding met wetenschap, praktijk en beleid op alle niveaus in de samenleving. Elk jaar stelt een curatorium, onder leiding van Job Cohen, het thema vast waar een (wisselende) commissie jaarbericht onderzoek naar doet en aan het einde van het jaar over rapporteert. www.vng.nl/denktank

Hoe gaat uw eigen gemeente, Lelystad, om met maatschappelijke initiatieven?

'Voor de gemeenteraadsverkiezingen 2014 zijn we met een groepje mensen op zoek gegaan naar inspiratie, hebben we maatschappelijke initiatieven opgezocht. Van die zoektocht is een website (lelystad.nl/overdracht – red.) gemaakt ter inspiratie voor het nieuwe college en de gemeenteraad.

In het huidige coalitieakkoord zijn maatschappelijke initiatieven bovendien een belangrijk issue. Er lopen al verschillende processen. Zo zijn we samen met bewoners bezig om onze begroting leesbaarder te maken en kijken we in goed gesprek met ondernemers naar de inrichting van de openbare ruimte op een bedrijventerrein. Een spannend traject is de Atol- en Zuiderzeewijk waar particuliere woningverbetering

nodig is, maar waarvoor geen geld is. Door rondetafelgesprekken proberen we tot een oplossing te komen. Zo is er bijvoorbeeld een aannemer die met bewoners zelf aan de slag wil. Wij proberen mensen te koppelen en de discussie gaande te houden en zo te voorkomen dat de wijk misschien afglijdt.'

Wat is de rol van gemeente-secretaris in het proces van maatschappelijke initiatieven?

'Ik ben een puzzelaar. Mijn rol is om initiatief te nemen, ambtenaren te ondersteunen. Een beetje chaos hoort erbij. We moeten loslaten, maar niet zomaar uitstappen. Het is een gecontroleerd proces: net genoeg loslaten dat er gaten vallen waar burgers in kunnen springen.'

BOUWEN AAN SCHIP EN TOEKOMST

De Bataviawerf in Lelystad is één van de initiatieven die de VNG Denktank bezocht. Wat ooit begon in 1985 als initiatief om een historisch schip te bouwen én jongeren werkervaring te laten opdoen, is inmiddels een initiatief waar dagelijks dertig à veertig werkzoekenden werk- en werknemerservaring opdoen. Na een kleine dip nam re-integratiebedrijf Concern voor Werk in 2006 de scholingsstichting over en de leermeesters van de Bataviawerf in dienst.

'Met de gemeente hebben we afgesproken dat dagelijks tientallen mensen hier een vak leren', vertelt Onno Vermooten, directeur van Concern voor Werk. 'Gemiddeld stroomt zo'n 30% door naar een betaalde baan, maar voor de overige 70% is het ook een leertraject.'

ZO WERKT EEN WETHOUDER ANNO 2014...

volgens Johan Coes

Loslaten

Bij burgerparticipatie hoort loslaten. Ook al staan plannen soms haaks op wat we willen. Een voorbeeld uit onze eigen gemeente is het initiatief van bewoners om extra parkeervakken in een gemeenschappelijke tuin aan te leggen zodat de parkeerdruk wordt verlaagd. Ik als wethouder was daar niet zo blij mee omdat ik liever geen groen zie verdwijnen, maar ik heb mijzelf gecorrigeerd. Als gemeente willen we een participatiesamenleving, dan moeten we ons er ook op instellen dat niet alles naar eigen wens gerealiseerd wordt.

Vertrouwen hebben

Heb vertrouwen in bewoners dat ze in hun ideeën en projecten ook zaken meenemen die de gemeente van plan was. Er is veel meer draagvlak als burgers zelf nadenken over de invulling van

projecten. Laat ideeën sudderen in de samenleving totdat ze bodem hebben gevonden. En wacht af. Zo ontstaan mooie burgerinitiatieven die soms zo goed in elkaar zitten dat het lijkt alsof er een professionele organisatie achter zit.

Tijd maken voor het werken aan draagvlak

Voor een wethouder is het belangrijk om voldoende tijd in te plannen zodat bewoners kunnen participeren in projecten. Alleen dan krijgen we meer draagvlak in de samenleving. Wij hebben bijvoorbeeld een dorpscentrum

Er is veel meer draagvlak als burgers zelf nadenken over de invulling van projecten

Johan Coes, CDA-wethouder Samenleving, Zorg en Sport in Hellendoorn, is sinds 2006 wethouder in de Overijsselse gemeente. Wat zijn volgens hem gewenste eigenschappen voor wethouders om mee te kunnen bewegen met een veranderende samenleving?

dat omgebouwd wordt tot *Kulturbus*. Leerlingen van het ROC werken de plannen uit. Hierdoor is het niet alleen een initiatief voor bewoners, maar ook door bewoners. Een dergelijke vorm van burgerparticipatie kan niet gerealiseerd worden in een regulier bouwproces met een strak tijdschema. Accepteer dat projecten door burgerparticipatie langer duren. De winst is dat het echt van de maatschappij is.

Realistisch zijn

Al zouden we het misschien heel graag willen, we kunnen niet in alle gevallen de samenleving inschakelen. Kijk bijvoorbeeld naar de decentralisatietaken. Hierop ligt zo'n geweldige tijdsdruk. Er is amper tijd om bewoners mee te laten denken. Blijf in dit soort gevallen realistisch als wethouder en probeer op andere manieren de wens van de burger

Blijf kritisch op wat je wel en niet aan de samenleving vraagt

te horen. Praat bijvoorbeeld met vertegenwoordigers van zorginstellingen en de Wmo-raad, om kennis te nemen van de wensen van de samenleving.

Kritisch blijven

Sommige taken kunnen we niet geheel overlaten aan de samenleving. Neem bijvoorbeeld jeugdzorg; de buurt betrekken bij bijvoorbeeld een signaleringsfunctie is mogelijk. Je kunt bewoners vragen om een oogje in het zeil te houden, maar daarna houdt het wel op. Je kunt hun niet vragen om bepaalde hulpverlening op zich te nemen. Blijf daarom kritisch op wat je wel en niet aan de samenleving vraagt.

Een driehoek DIE ANDERS WERKT

Oude IJsselstreek

De gemeente Oude IJsselstreek wil werken op een manier die aansluit bij de samenleving en bij initiatieven van burgers. Van een aanbodgerichte naar een vraaggerichte organisatie. Hoe doen de raad, het college en de ambtelijke organisatie dat?

De driehoek raadsgriffier-gemeentesecretaris-burgemeester over anders werken in de hele organisatie.

▶ **HANS ALBERSE**, burgemeester

‘Laat me de andere manier van werken illustreren met een voorbeeld. Al meer dan acht jaar is een fietspad van vier kilometer in één van onze dorpen onderwerp van gesprek. De politiek was ervan overtuigd dat het fietspad er moest komen, alleen kwamen we er niet uit met de grondeigenaren. Het dorp zelf heeft het probleem uiteindelijk opgelost. De dorpsvereniging heeft een enquête onder de bewoners gehouden en alle plussen en minnen op een rijtje gezet. Hieruit kwam naar voren dat het aanleggen van het fietspad niet nodig was volgens de bewoners. Het onderwerp is van de agenda geschrapt.

Terughoudendheid

Ik wil hiermee zeggen dat wij als gemeente en politiek de inwoners vaak meer ruimte kunnen bieden om een eigen mening te vormen. Om dit te bereiken is terughoudendheid van de overheid nodig. Een dorp kan zelf tot een oplossing komen. Als gemeente kunnen we wel processen ondersteunen.

Nieuwe rol

Belangrijk is dat we als overheid investeren in het nadenken over de vraag: Hoe kunnen we aansluiten bij de behoeften van de samenleving? We zijn als gemeente Oude IJsselstreek al een tijd bezig met het invullen van die nieuwe rol. Voor de inwoners is het totaal niet interessant hoe we als gemeente georganiseerd zijn. Ze hebben het niet over *de ambtenaar, het raadslid of de politieke partij*. We zijn allemaal één voor de inwoners, namelijk *de overheid*. Inwoners zijn zich echter wel bewust van onze houding richting de samenleving. En daarin merken ze hopelijk verschil. Namelijk: die overheid is er voor mij. Dat is waar we hier iedere dag aan werken. Soms gaat dat succesvol. Soms beleven mensen dat helemaal niet zo. Het vertrouwen wordt iedere dag op de proef gesteld en moeten we ook iedere dag verdienen. En dat moeten we allemaal. Want wij zijn allemaal die gemeente.’

◀ V.l.n.r. Hans Alberse, Gerharda Tamminga en Jeroen van Urk

► GERHARDA TAMMINGA, gemeentesecretaris

'We hebben als gemeente Oude IJsselstreek een duidelijke visie: onze samenleving is vitaal en daar moeten we bij aansluiten. Dit betekent dat de gemeente faciliteert, verbindt en kennis deelt. Deze andere manier van werken is een noodzaak. Wanneer we als gemeente niets doen, vinden we geen aansluiting bij de samenleving waarin netwerken steeds belangrijker worden.

Netwerkorganisatie

Een andere manier van werken is ook van invloed op de ambtelijke organisatie. Deze dient in onze ogen meer een organisatie te zijn die past binnen het maatschappelijke netwerk. Onze medewerkers hebben daarom geen functieomschrijving meer, maar een functierol. Ze hebben een rol in de samenleving. De functierollen zijn: ondersteuner, dienstverlener, adviseur, regievoerder, realisator, strateeg en leider.

Onze medewerkers konden vanuit hun passie intekenen op onderwerpen waarover ze wilden meedenken in de organisatieontwikkeling en ook nu werken medewerkers zoveel mogelijk vanuit hun passie. Op die manier zetten we de talenten goed in. De nieuwe manier van werken

is uiteraard wennen. Ambtenaren zijn over het algemeen gewend regels toe te passen. Wij willen echter beginnen bij de wensen van inwoners en vragen die leven in de samenleving en dan pas de regels toetsen.

Gebiedsgericht werken

Om inwoners zo goed mogelijk hun weg te laten vinden binnen de gemeente werken we van 'buiten naar binnen'. We benutten de kennis uit de samenleving door te werken met gebiedsmakelaars. Zij zijn de schakels tussen inwoners, ambtenaren en bestuur. Ook werken we met eigenaarschap. Zodra iemand een vraag krijgt, is diegene eigenaar tot het opgelost is of tot het bij de juiste medewerker in de organisatie is terechtgekomen. Hiermee voorkomen we dat inwoners dwalen in de organisatie.

De driehoek raadsgriffier-gemeentesecretaris-burgemeester is belangrijk wanneer het gaat om anders denken binnen de hele gemeente. Het helpt als de driehoek in dezelfde beweging meegaat, maar we hoeven niet altijd in dezelfde snelheid te gaan. Gezamenlijk hebben we met onze lerende organisatie één doel: een goede gemeente zijn voor de inwoners.'

► JEROEN VAN URK, raadsgriffier

'Ik heb geleerd dat een verandering drie keer drie jaar vergt voordat een verandering niet meer als dusdanig ervaren wordt. Wij zijn in 2008 begonnen en de belangrijkste periode moet dus nog komen: die waarin de verandering verankert.

Eerst hebben we nagedacht of je mét burgers een betere gemeente kunt zijn en geëxperimenteerd met achtereenvolgens een Burgerjury, een Burgerbegrotingsforum en een Burgervisitatie. Vervolgens wilde de gemeenteraad uitzoeken wat voor gemeentebestuur nu eigenlijk bij onze gemeenschap past. Daarover zijn we in gesprek gegaan met inwoners en ondernemers.

Procesakkoord

Dit heeft geleid tot het afschaffen van een traditioneel coalitieakkoord en het opstellen van een procesakkoord met onderwerpen die we als gemeenteraad en samenlevingspartners belangrijk vinden. Als gevolg daarvan zoeken we deze raadsperiode naar een open netwerkdemocratie: een open en collectief bestuur met 25 raadsleden en 25 fractie-assistenten. De raadsleden zijn de volksverbinders, de wethouders de trekkers en de ambtenaren hun helpers. De gemeenteraad wordt zo meer een

werkbestuur dat in de samenleving vragen benoemt en achterhaalt, en daarmee oplost.

Doe-driehoek

Wanneer je de driehoek raadsgriffier-gemeentesecretaris-burgemeester goed inzet als 'doe-driehoek die inspeelt op de doe-democratie' krijg je een grote reikwijdte in de samenleving. Deze gaat door de samenwerking verder dan de kleine wereld die je zelf bestuurt. Wij zijn een driehoek die het zelden heeft over de procedures, en de dagelijkse gang van zaken is iets voor de wandelgang. Doorgaans denken we met de benen op tafel na over hoe we als gemeente verdergaan. Soms gaan ontwikkelingen zo snel, dat we stil moeten staan om deze rustig te bespreken. Begrijpen we nog wel wat er allemaal gebeurt?

We constateren nu dat onze andere manier van werken ook een risico met zich meebrengt. We hebben niet zoveel vaste structuren meer. Waren we eerst vooral bezig met het loslaten van onze vastigheden, komt er nu af en toe behoefte aan tijdelijke structuren. We doen echt niet alles continu goed. En ook daar heb je de driehoek voor: om elkaar feedback te geven.'

**‘De publieke
zaak is niet
langer het
monopolie
van de
overheid.’**

**Zij is in
toenemende
mate een
zaak van
de samen-
leving zelf’**

Bron: VNG Jaarbericht 2013 |
Denktank Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Vier jaar geleden vroeg de gemeente Losser burgers om advies over de bezuinigingen in de gemeente. Voor de totstandkoming van de Toekomstvisie Losser 2025 deed de gemeente wederom een beroep op haar inwoners. 'De participatiesamenleving bestaat al; het is de overheid die moet veranderen', aldus burgemeester Michael Sijbom.

'DE OVERHEID LAAT NIET LOS, de burger pakt vast'

Net als het Rijk moest de gemeente Losser in 2010 bezuinigen. De kleine gemeente wilde gebruikmaken van de deskundigheid van haar eigen inwoners en selecteerde tien burgers om een Denktank te vormen. Een half jaar lang is gewerkt aan een adviesrapport over de uitgaven en bezuinigingen van de gemeente. 'Met de uitkomsten van dat rapport zijn we nog steeds bezig', aldus Sijbom. 'De nodige bezuinigingen op de muziekschool en het zwembad en de afbouw van het arbeidsontwikkelbedrijf Topcraft zijn projecten die nu nog spelen.'

BREED GEDRAGEN VISIE

Zo'n drie jaar later deed de

gemeente Losser, op initiatief van de gemeenteraad, weer een beroep op haar inwoners. Dit keer om de Toekomstvisie 2025 te formuleren: een ontwikkelagenda, zonder concrete projecten, maar met gedeelde ambities.

Doel was om tot een breed gedragen toekomstvisie te komen. Om de wensen en behoeften van Losser en haar inwoners goed in kaart te brengen, deed de gemeente in een voortraject mee met twee projecten van de provincie Overijssel. Met het rekenmodel Gebiedsdekkende Voorzieningen is in kaart gebracht welke voorzieningen er in de gemeente zijn, of dit voldoende is en in welke diensten op korte of

Losser

Michael Sijbom

BURGEMEESTER
GEMEENTE LOSSER
'De overheid moet
veranderen'

lange termijn geïnvesteerd moet worden.

Om de toekomstvisie een praktische invulling te geven op weg naar 2025, doet Losser ook mee aan het provinciale Kies je Kans-project. 'Dorpsraden van de verschillende dorpskernen krijgen vier jaar lang ondersteuning van een professional om plannen voor het dorp uit te werken, die gericht zijn op het leefbaar houden van het dorp en buitengebied', aldus Monike van Duren, hoofd afdeling Beleid, Strategie en Projecten bij de gemeente Losser.

Nadat de denkkaders duidelijk waren, volgden verschillende

interactieve bijeenkomsten met maatschappelijke organisaties, betrokken bewoners, bestuurders en dorpsraden waarin gesproken is over behoeftes, wensen en kansen. Uit die bijeenkomsten kwam bijvoorbeeld dat de gemeenschap van Losser haar unieke landschap met veel agrarisch gebied, natuur en stuwwallen wil behouden en het culturele erfgoed meer wil inzetten als trekpleister voor toeristen. Ook is meer samenwerking gewenst tussen de dorpskernen onderling, met maatschappelijke organisaties maar ook met buurgemeenten over de grens met Duitsland. 'Het is een ontwikkelagenda', aldus Sijbom. 'Voor de projectenagenda die in de toekomstvisie is opgenomen, hebben wij nu geen geld. We willen samen met ondernemers, maatschappelijke organisaties en betrokken inwoners komen tot een lijst met concrete projecten en onderzoeken hoe die uitgevoerd kunnen worden.'

CONCRETE ACTIEPLANNEN

Waar de toekomstvisie vooral in grote lijnen aangeeft hoe de gemeente zich op langere termijn wil ontwikkelen, zijn de dorpsagenda's juist concrete plannen

voor de komende vier jaar. De gemeente kiest in dit proces bewust voor een afwachtende houding. Van Duren: 'Wij willen dat de inwoners en ondernemers zelf de touwtjes in handen nemen. Wij zijn nu niet meer in de positie dat we alles kunnen organiseren.'

Een veelgehoorde uitspraak in deze tijd is dat de overheid moet 'loslaten'. Burgemeester Sijbom legt liever de bal bij de inwoners van zijn gemeente: 'De overheid laat niet los, de burger moet juist vastpakken. Mensen willen en kunnen veel meer dan zichzelf en de overheid denken. Willen we mensen in hun kracht zetten, dan moeten we in discussie. Wat kunnen inwoners zelf, wat doet de gemeente? Daarbij hoort een overheid die stimuleert, enthousiasmeert, maar af en toe ook schuurt en prikkelt door even niets te doen en te zien wat er ontstaat'.

VRIJWILLIGERSWERK 2.0

Eén van de strategische doelen uit de toekomstvisie is het voorzieningenniveau anno 2013 behouden, maar tegelijkertijd wordt van inwoners verwacht te participeren *'zoals een goed noaber betaamt'*.

'Daar zijn we nu al mee bezig', aldus Sijbom. 'Er zijn vrijwilligers getraind door brandweer en politie die bij ouderen op bezoek gaan om hen te adviseren over veilig wonen. De voetbalverenigingen zijn gezamenlijk een speciaal voetbalteam gestart met een groep autistische kinderen. Het is vrijwilligerswerk, maar wel vrijwilligerswerk 2.0. Je kunt mensen niet meer verplichten om elke week hetzelfde aantal uren te maken. Dit moet flexibeler.' 'Onze insteek verandert', vult Van Duren aan. 'We richten ons niet meer op wat iemand niet meer kan, maar op wat juist nog wel mogelijk is.'

In 2025 is Losser wat de burgemeester betreft een zelfbewuste, zelfstandige gemeente met een lokale overheid die niet dominant is, maar tussen de mensen staat: 'zichtbaar en actief en waar nodig ook bescheiden'.

Monike van Duren

HOOFD AFDELING BELEID,
STRATEGIE EN PROJECTEN,
LOSSER

'We richten ons niet meer op wat iemand niet meer kan, maar op wat juist nog wel mogelijk is'

Bent u klaar voor burgerinitiatieven?

Wat motiveert burgers om iets voor hun omgeving te doen? En wat is de motivatie van gemeenten om burgerparticipatie in te zetten? Met José Kerstholt terug naar de basis om burgerparticipatie en maatschappelijke initiatieven effectief te benutten.

BEPAAAL UW DOEL

Wat is uw doel met de inzet van burgerparticipatie? Wat wilt u bereiken? U kunt natuurlijk ook meerdere doelen hebben.

Voorbeelden zijn:

- Meer initiatieven georganiseerd door bewoners in de wijk
- Mensen toerusten om minder afhankelijk te zijn van anderen
- Meer publieke taken beleggen bij de inwoners
- Veiligheid bevorderen door burgers te betrekken
- Alternatieven ontwikkelen voor diensten die veranderen door bezuinigingen

BEPAAAL UW DOELGROEP

Inwoners zijn in drie groepen in te delen:

1. **De actieve groep die al initiatieven neemt**
Vaak een kleine, zeer gedreven groep. Raak deze gemotiveerde mensen niet kwijt.
2. **Een grote groep die wel wat wil doen, als het maar niet te veel tijd en moeite kost**
Deze mensen ondernemen eerder actie, omdat ze geprikkeld worden (door vrienden, burens of familie) dan dat ze iets uit overtuiging doen. Activeer deze groep mensen.
3. **De 'what's in it for me' - groep**
Sommige mensen willen zich ergens voor inzetten, omdat ze daarmee een goed sociaal netwerk creëren. Of omdat ze er wat van leren. Kortom: omdat ze er het nut van inzien voor zichzelf.

DOE EEN BURGER-PARTICIPATIETEST

Wees een lerende organisatie in burgerparticipatie met een 'burgerparticipatietest'. Ontwikkel zelf zo'n test waarmee u achterhaalt op welk moment, waar en waarom burgers vastlopen tijdens het proces van burgerparticipatie. Volg die burger met dat goede initiatief. Waar belt hij naartoe? Wie krijgt hij aan de lijn? Wat is het traject dat de burger doorloopt? Burgers denken vaak op een andere manier dan hoe de gemeente is georganiseerd. Bekijk het hele proces vanuit hun perspectief. En vraag uzelf dan af: zijn wij als gemeente klaar voor burgerinitiatieven?

MAAK EEN KEUZE

Aan de hand van doel en doelgroep maakt u de keuze voor de rol van de gemeente:

- Passief participeren
- Actief ondersteunen
- Een co-creatie starten
- Zelf initiëren

José Kerstholt is senior onderzoeker bij TNO en hoogleraar psychologische besliskunde, waaronder burgerparticipatie, aan de Universiteit Twente.

Emmen

De inwoners van het dorp Nieuw-Dordrecht willen zelf hun openbaar groen onderhouden met het daarvoor beschikbare budget van de gemeente. Onder andere, want er zijn meer plannen. De gemeente Emmen omarmt het burgerinitiatief.

Het dorp als BEDRIJF

Geen gemeentelijke diensten die volgens eigen planning de bermen maaien. Geen lange procedures meer voor het aanpassen van het trottoir voor een gehandicapte mede-inwoner. Wel geld uitsparen door slimme inzet van materiaal en mankracht om vervolgens te investeren in de zorg. Zomaar enkele wensen en toekomstplannen van DorpsCoöperatie

Nieuw-Dordrecht, opgericht op 23 december 2013. 'Maar we zijn al lang voor die datum begonnen', aldus dorpscoöperatiebestuurslid Bennie Grimberg.

Samen met medebestuurleden Wim Hassink en Ginus Wever en procesbegeleider Hank Peters van de gemeente Emmen, vertelt Grimberg over de weg die ze aflegden en die

nog voor hen ligt. Een proces waarin bewoners leren managen en de ambtelijke organisatie leert loslaten.

INNOVATIEF EXPERIMENT

Het idee van een dorpscoöperatie ontstond in 2011 toen Emmen Revisited, een samenwerkingsverband van bewoners en organisaties, een dorpsplan opstelde ter bevordering van de sociale

samenhang en toekomstbestendigheid van Nieuw-Dordrecht. Een eerste poging verzandde, maar na het benaderen van enkele sleutelfiguren kwam het proces in sneller vaarwater. Door deze sleutelfiguren ontstond op organische wijze een kopgroep van actieve bewoners. De gemeente Emmen beschouwde het idee als experiment, schoof beleidsadviseur Hank Peters naar

voren als procesbegeleider en zo werd het één van de zeven bestuurlijke innovatieve experimenten die de gemeente in 2013 startte om te leren hoe het best samen te werken met burgers.

VAN DEUR TOT DEUR

Stap één, en volgens Peters ook de belangrijkste voorwaarde, was vaststellen of de inwoners van Nieuw-Dordrecht wel een dorpscoöperatie wilden. Er was namelijk al een bewonersorganisatie met de naam Plaatselijk Belang, tevens EOP (zie kader). 'De samenwerking tussen Plaatselijk Belang en de gemeente verliep stroef in die tijd waardoor er weinig van de grond kwam', verduidelijkt Grimberg. 'De inwoners van Nieuw-Dordrecht gaven in een grootschalige gespreksronde van deur tot deur te kennen behoefte te hebben aan een organisatie waarin inwoners aan het roer staan', aldus Hassink. 'Uit de gespreksronde kwam een volmondig ja op de dorpscoöperatie: 67% van de geïnterviewde huishoudens was voor, slechts 6% tegen.'

Een interim-bestuur, gekozen in november 2013, kreeg als taken een rechtsvorm te organiseren, statuten op te stellen en verkiezingen uit te schrijven. Gekozen werd voor een btw-plichtige coöperatie met een bestuur en een ledenraad 'om wel

slagvaardig te blijven en geldstromen zoveel mogelijk in eigen beheer te houden', aldus Hassink. 'Nu moeten we vervolgstappen zetten', vult procesbegeleider Peters aan, die tot dusver vooral een faciliterende rol had en enige tijd technisch voorzitter was van het interim-bestuur. 'Afspraken maken tussen de gemeente en de dorpscoöperatie over taken en geld. En, of misschien wel vooral, bijdragen aan een andere houding van de gemeente.'

Peters zal de dorpscoöperatie tot 1 januari 2015 begeleiden in het maken van afspraken met de gemeente. Hij lijkt tot nu toe vooral een *matchmaker* te zijn die de ideeën van enthousiaste dorpsbewoners moet koppelen aan ambtenaren en bestaande regelgeving. Daarvoor is onder andere de workshop 'Loslaten' ingezet, waarin ambtenaren de beginselen van de nieuwe aanpak leerden, namelijk loslaten. Peters: 'Niet altijd even makkelijk voor collega's.' Zo heeft de dorpscoöperatie al een voetpad naar een speelvoorziening laten bestraten, zodat een gehandicapte moeder dichterbij haar spelende kind kan zijn. 'Zonder gedoe van het aanvragen van een vergunning', aldus Grimberg. 'We hebben het gewoon gedaan, wel in goed overleg met betrokken ambtenaren.' Dat dit erg gemakkelijk klinkt en mogelijk

was, is mede te danken aan de deelname aan een pilot Regelvrije Zone die met het wegnemen van belemmeringen op het gebied van regelgeving experimenteert. 'Normaal gesproken kan dit niet zomaar', reageert Peters. 'Maar waarom zou het niet kunnen? Dat is iets waar we als overheid over na moeten gaan denken.'

VERDIENMODEL

De dorpscoöperatie gaat nu aan de slag met een meerjarenplan. Belangrijkste pijlers zijn groen, zorg en economisch leefklimaat. Ze wil uiteindelijk naar een verdienmodel toe. Grimberg: 'Er zal niet meer geld zijn dan er nu is, maar door bijvoorbeeld verhuur van materiaal en taken deels door vrijwilligers uit te laten voeren, kunnen we zelf geld genereren.' Dit geld wil de dorpscoöperatie in gezamenlijke voorzieningen als ouderenzorg en kinderopvang steken. Wever: 'Op korte termijn zijn we een zorgloket richting de gemeente. Op lange termijn hebben we ons eigen zorgcentrum.'

De plannen en het enthousiasme zijn groots in Nieuw-Dordrecht. *Waarom moet iedereen aan de dorpscoöperatie?* Grimberg: 'Het is veel leuker om het zelf te regelen, al is het maar vanuit het sociale aspect.'

Erkende Overleg Partners

De gemeente Emmen werkt sinds 1995 samen met Erkende Overleg Partners (EOP's): verenigingen of raden van bewoners die burgers vertegenwoordigen en door het gemeentebestuur als officieel inspraakorgaan worden erkend. DorpsCoöperatie Nieuw-Dordrecht is ook een EOP.

Zijn EOP's het – of in ieder geval een – antwoord voor de toekomst, op weg naar een participatiesamenleving? 'Niet altijd', volgens procesbegeleider Hank Peters. 'EOP's hebben zich in hun huidige maatschappelijke vorm ruim bewezen. Maar met uitzoendingen als Nieuw-Dordrecht daargelaten, zijn EOP's niet automatisch de oplossing voor een participatiesamenleving. Niet alle EOP's zijn momenteel bedoeld, georganiseerd en bemenst om belangrijke taken van de overheid over te nemen. Het vraagt andere vaardigheden en inzichten van leden van een EOP om te komen tot eigen verantwoordelijkheid en zeggenschap voor de woon- en leefomgeving. Compleet met een eigen verdienmodel en uitvoering van taken en werkzaamheden die nu door de gemeente worden gedaan. Op dit moment is DorpsCoöperatie Nieuw-Dordrecht hier uniek in.'

Tien adviezen

AAN HET RAADSLID

1 Treed op als tolk

- Vertaal richting raad wat er leeft in een voor politieke besluitvorming geschikte taal.
- Vertel in gewonemensentaal aan burgers welke lastige keuzes de gemeente moet maken.

3 Berijdt stokpaardjes

- Zet en houd een onderwerp op de agenda. Zo bereik je iets.
- Dram niet door: college en collega-raadsleden gunnen je dan geen zaken meer.

2 Wees authentiek

- Maak je zo snel mogelijk de regels van het politieke spel eigen, maar...
- Voorkom dat de college-agenda of vergaderdruk het zicht vertroebelen op het gesprek van de straat.

4 Wees zichtbaar

- Communiceer over je bezigheden, politieke interesses en successen als raadslid.
- Maak gebruik van sociale media, een eigen website of een artikel in de lokale krant.

5 Durf te kiezen/los te laten

- Bepaal aan het begin van je zittingsperiode welke (maximaal) vijf doelen je wilt behalen.
- Weet waar je prioriteiten liggen. Je hoeft niet bij elk onderwerp de diepte in.

6 Stimuleer en verbind de kracht van de samenleving

- Treed op als belangenmakelaar.
- Durf, met gebruikmaking van de kracht in de samenleving, belangen aan elkaar te knopen.

7 Wees beslisser van de stad en word geen besluit-machine van het college

- Laat je altijd informeren door betrokkenen en belanghebbenden.
- Laat je gezicht zien bij lokale aangelegenheden zodat mensen je kennen en je weten te vinden.

Tien adviezen

8 Bouw aan thema-gebonden netwerken

- Ontwikkel met je fractie een netwerk dat zich specifiek richt op één of twee thema's van je partij.
- Gebruik dit netwerk om te reflecteren op je eigen rol: ben ik begrijpelijk/herkenbaar/benaderbaar voor de inwoners?

9 Voer functioneringsgesprekken met stad of dorp

- Stel het oordeel over je functioneren niet uit tot de volgende verkiezingen.
- Leg je oor jaarlijks te luisteren in de stad of het dorp: richten we ons op de juiste zaken, zien we signalen over het hoofd?

AAN HET RAADSLID

10 Raadslid zijn is leuk, maar bewaak de balans

- Gun jezelf de tijd om het vak te leren.
- Zorg voor voldoende momenten om op te laden. Zo blijf je een scherp oog houden voor zaken die er lokaal daadwerkelijk toe doen.

Een bewerking van de 10 adviezen aan het nieuwe raadslid (2014), verzameld door de 100.000-plus griffierskring in het kader van het project 'Toekomst Lokale Democratie'. Met deze tien adviezen daagt de griffierskring zowel zittende als nieuwe raadsleden uit om inhoud te geven aan hun ideeën en idealen en daarmee aan die van de inwoners.

Burgerparticipatie

DIE GEEN BURGERPARTICIPATIE BLEEK

‘Het raadslid anno 2014 durft de burger binnen vastgestelde kaders ruimte te geven en stelt het resultaat niet bij wanneer dit hem niet bevalt.’ Aldus Simone Kennedy. Een gesprek met de fractievoorzitter van ChristenUnie Amersfoort en vicevoorzitter van de gemeenteraad over de moderne burger, de veranderende overheid en hoe met elkaar samen te werken.

‘We dachten als gemeente Amersfoort dat we het goed deden op het gebied van burgerparticipatie. Wij betrokken burgers, co-creatie stond hoog in het vaandel. In de praktijk bleek echter dat verschillende participatietrajecten aan het einde van het proces toch nog door de gemeenteraad werden bijgesteld. Deels uit onvrede hierover richtte een aantal burgers Het Nieuwe Samenwerken (HNS) op: een initiatief waarin burgers, ambtenaren en raadsleden in diverse werkgroepen streefden naar verbetering van de samenwerking tussen burgers en het stadhuis. Ik heb zelf deelgenomen aan de werkgroep Werkwijze gemeenteraad.

HNS heeft begin april 2014 zijn bevindingen overhandigd aan de gemeenteraad. Van de elf uitgewerkte ideeën heeft de raad enkele aanbevelingen overgenomen. Zo zullen we onze commissievergaderingen deels interactief maken door een discussie tussen raadsleden en bewoners mogelijk te maken. Daarnaast is ons coalitieakkoord dunner. Tijdens de coalitiebesprekingen bleek het onmogelijk om, zoals de aanbeveling van HNS was, uitsluitend een procesakkoord te schrijven. Partijen moeten verantwoording afleggen aan de kiezers en kunnen aangeven wat zij in de onderhandelingen hebben bereikt. We hebben ons naar aanleiding van HNS wel ingehouden: alleen de belangrijkste punten zijn benoemd

Amersfoort

en er zijn veel vrije onderwerpen waarover coalitie- en oppositiepartijen samen voorstellen formuleren.

ANDERE KIJK

De mentaliteitsverandering die dit hele proces van Het Nieuwe Samenwerken heeft teweeggebracht onder raadsleden, wethouders en ambtenaren was uiteindelijk nuttiger dan de concrete aanbevelingen. Het vraagt namelijk nogal wat van de werkwijze van iedereen. De zittende raadsleden hebben het proces de afgelopen jaren meegemaakt en zijn of enthousiast of nukkig. Raadsleden die na een periode van afwezigheid weer intreden, denken soms nog in het oude stramen en hebben moeite met de aanpassing. De nieuwe

**‘Het gaat erom
bewoners zo snel
mogelijk te betrekken
bij besluitvorming
die hen raakt’**

raadsleden vinden het allemaal razend interessant, maar moeten hun positie nog bepalen. Raadsleden anno 2014 durven bewoners ruimte te geven om binnen vastgestelde kaders zelf hun initiatieven uit te werken. En ze kunnen afzien van ingrijpen en bijstellen als het resultaat toch niet helemaal bevalt. Toen ik in 2006 zelf als beginnend raadslid bezig was met burgerparticipatie, ging ik ervan uit dat dit vooral zou leiden tot meer draagvlak en tijdswinst

'Je kunt een andere omgang met bewoners alleen voeden door in alle openheid gesprekken met elkaar te voeren'

door het vermijden van bezwaar-procedures. Maar je krijgt niet altijd de hele buurt mee, dus soms blijft men procederen tot de Raad van State. En je kunt bewoners ook niet inschakelen als ze er geen

zin in hebben. Bovendien dacht ik nog *top-down*: wij schakelen een participatiegroep in om onze besluitvorming te verbeteren. Nu denk ik meer proactief en *bottom-up*. Het gaat erom dat bewoners zo snel mogelijk betrokken worden bij besluitvorming die hen raakt. En als het proces goed gaat, hoeft dit niet altijd op de agenda van de gemeenteraad te komen. Want politieke partijen hebben soms de neiging om zich te willen profileren door bewonersinitiatieven te claimen. En dat leidt tot verdeeldheid, waardoor de kans op succes kleiner is en bewoners een speelbal worden van de politiek.

OPEN HOUDING

Je kunt een andere omgang met bewoners alleen voeden door in alle openheid gesprekken met elkaar te voeren. Wat is de rol van bewonersgroepen in een representatieve democratie waar raadsleden de bewoners vertegenwoordigen? Wie heeft de regie? Hoe voorkom je belangenverstrengeling of een onrechtvaardige verdeling van middelen? Wie is verantwoordelijk als burgerinitiatieven leiden tot ongelukken? Kan de overheid nog wel betrouwbaar en voorspelbaar zijn als ze ook flexibel moet zijn? Als we dit niet met elkaar kunnen uitspreken en als de raad niet gericht is op samenwerking,

Bewoners033.nl

Er waren zoveel burgerinitiatieven in Amersfoort dat de behoefte ontstond om ze in kaart te brengen op een website. Het bouwen van Bewoners033.nl gebeurde op basis van cofinanciering: buurtbudgetten, een bank en de gemeente droegen bij. Iedereen die bij een initiatief betrokken is of er één start, kan dat op de site plaatsen, een oproep doen, vrijwilligers vragen en iets aan de agenda toevoegen. Een redactieteam van zes vrijwilligers onderhoudt de website.

G1000Amersfoort

G1000Amersfoort is een burgerinitiatief waarbij via loting zesduizend burgers zijn uitgenodigd om mee te praten over de toekomst van de stad. Kennedy: 'De ruim vijfhonderd deelnemers waren niet geheel representatief voor alle inwoners, maar de gestructureerde groepsgesprekken met werkgevers, politici en kunstenaars leidden wel tot het formuleren van veel waardevolle ideeën.' De aanwezige burgers kozen tien projecten. Ruim honderd burgers verbonden zich uiteindelijk aan deze projecten en zijn nu bezig om ze uit te werken. Een bijzonder project vond Kennedy de zogenaamde W100. 'Op vergelijkbare manier

georganiseerd als G1000, maar dan in de eigen wijk. De meeste aandacht van bewoners gaat ook naar het functioneren van hun eigen wijk.'

De politica pleit er wel voor om na de creatieve brainstormprojecten te kiezen met input van politici of ambtenaren, want anders zijn sommige projecten niet haalbaar en dat zal leiden tot frustratie: 'Ik had liever gezien dat er bij elk project sprake was van een samenwerkingsverband tussen burgers, politici, ambtenaren en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties om nieuwe en creatieve ideeën verder uit te werken.' <http://g1000nu.ning.com/>

ontstaat 'hapsnapbeleid' en zullen bewonersinitiatieven sneller leiden tot wederzijdse frustraties. In mijn ogen is het belangrijk dat de raad flexibel kan zijn als we burgerkracht optimaal willen benutten. Ik wil meer kunnen uitgaan van wat bewoners zelf willen realiseren en niet van oude structuren. Het is de taak van raadsleden overal ogen en oren te hebben om te weten waar de bewonerskracht zich manifesteert en waar enige facilitering van de overheid een vliegwieleffect kan hebben.'

www.hetnieuwesamenwerken.net

Dat burgerparticipatie niet alleen iets is van onze tijd, blijkt uit de publicatie 'Burgermacht op eigen kracht?' (2014) van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Ook de inwoners van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1588-1795) zetten zich op allerlei manieren in voor het algemeen belang.

IJSBIJTEN

en nachtwacht lopen

Een beperkte rol van de centrale overheid en inwoners die zich inzetten voor publieke voorzieningen. Zo zag het er in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, ook wel de Verenigde Provinciën genoemd, uit. In deze periode maakten de meeste mensen deel uit van één of meer collectieve verbanden, zoals de buurt waarin men woonde of het gilde waarbinnen men werkte. Veel vormen van burgerparticipatie vonden plaats binnen en vanuit deze verbanden.

'BURGER'PARTICIPATIE?

Niet iedereen was burger in de Verenigde Provinciën. Alleen inwoners van steden die burgerrechten hadden door overerving

of door koop beschikten over het burgerschap. Deze burgers droegen bijvoorbeeld bij aan de stadsverdediging. In sommige steden moesten nieuwe burgers een geweer laten zien of een brandemmer schenken. Het liet zien dat zij de stad konden beschermen. Daarnaast waren burgers automatisch onbezoldigd lid van de schutterij. Dit lidmaatschap verplichtte een schutter tot het bekostigen van zijn eigen wapenuitrusting en tot het lopen van nachtwacht zo'n één tot twee keer per maand.

PARTICIPATIE IN BUURTEN, WIJKEN EN GILDEN

Ook de inwoners die geen burgerrechten hadden, zetten zich op allerlei

manieren in voor het algemeen belang. Dit gebeurde meestal in georganiseerde verbanden, zoals buurten, wijken en gilden. Buurten, bestaande uit één of twee straten met aanliggende stegen, waren zeer autonoom. Bewoners kozen een eigen bestuur, hadden een eigen reglement en beschikten over eigen financiële middelen. De buurten vormden een belangrijk sociaal netwerk. Buurtbewoners hadden rechten en plichten ten opzichte van elkaar. Zo konden zij aanspraak maken op bijvoorbeeld onderlinge (financiële) hulp of sociale voorzieningen. Eén van de plichten was om aanwezig te zijn bij de begrafenis van een buurtgenoot.

Een wijk, gevormd door verschillende buurten, werd door de stedelijke overheid gebruikt als eenheid om belastingen te innen. Ook had de wijk een rol bij brandbestrijding. De inwoners van de wijk schaften de brandblusmiddelen zelf aan. Tijdens vorstperiodes was elk huishouden in een wijk verplicht om mee te werken aan het zogenaamde 'ijsbijten' (het ijs kapot slaan) zodat grachten niet dichtvroren.

Ook gilden vervulden een belangrijke rol als het gaat om publieke voorzieningen. Gilden waren beroepsverenigingen waar een groot deel van de stedelijke beroepsbevolking bij aangesloten was. Zij vormden vooral een sociaal vangnet voor hun leden: bij ziekte, arbeidsongeschiktheid, ouderdom en overlijden kon het gilde bijspringen. Hiertoe werden onderlinge hulpfondsen gesticht. Wekelijks of jaarlijks droegen de leden hun premie daaraan af.

Ook nu zijn beleidsmakers en politici op zoek naar manieren om inwoners meer te betrekken bij het ontwikkelen en in stand houden van publieke voorzieningen. Wat kunnen we leren uit de periode van de vroegmoderne Nederlanden toen burgerparticipatie vooral plaatsvond in de verbanden waarvan men deel uitmaakte?

DUURZAAM Diekendamme

Diekendamme is geen bestaand dorp. Het staat symbool voor het meest duurzame dorp in de gemeente Borsele. Duurzaam Diekendamme is de titel waaronder de stichting Land van Borsele en het Zeeuws Klimaatfonds in 2012 met ondersteuning van de gemeente een wedstrijd hebben uitgeschreven. Zij daagden daarmee de inwoners van de vijftien dorpen van de gemeente Borsele uit om het duurzaamste dorp van de gemeente te worden.

Borsele

Meer dan zestig projectideeën werden ingediend. Baarland won in 2012 de hoofdprijs van € 50.000 voor het beste duurzame dorpsplan. Naast allerlei dorpsinitiatieven heeft de wedstrijd inmiddels geleid tot de ontwikkeling van onder andere een lokale energiecoöperatie i.o., gezamenlijke inkoop van zonnepanelen, het project 'Zorgzame dorpen' en het Zeeuws platform duurzame dorpen. Deze en verschillende andere initiatieven om dorpen te verduurzamen worden opgepakt en ontwikkeld door inwoners zelf, verenigd in de

zogenaamde Dorpsteams. Inwoners kunnen voor hun projecten en initiatieven een beroep doen op de expertise van de gemeente en lokale bedrijven.

SAMENWERKINGSVERBAND

Het project Duurzaam Diekendamme was een samenwerkingsverband tussen de gemeente, ondernemers en het Zeeuws Klimaatfonds met de overkoepelende stichting 'Land van Borsele'. De projectleiding van de wedstrijd was in handen van de gemeente Borsele en het Zeeuws Klimaatfonds.

DUURZAAM Diekendamme

Succesfactoren

Het model Duurzaam Diekendamme wordt nu uitgerold in andere delen van Zeeland. In de gemeente Borsele zelf zijn Dorpsteams actief. Wat zijn de succesfactoren van deze lokale duurzaamheidsinitiatieven van de Dorpsteams?

De leden van de Dorpsteams vormen een belangrijke basis. De praktijk wijst uit dat in ieder dorp voldoende kennis beschikbaar is om tot goede initiatieven te komen. De wijze waarop de Dorpsteams dorpsgenoten betrekken, is van groot belang. Dorpsgenoten kunnen meedenken en invloed uitoefenen op de toe-

komstige ontwikkelingen in hun leefomgeving. Duurzaamheid is daardoor geen milieuproject, het is een leefbaarheidsproject. Leefbaarheid en duurzaamheid vormen een ijzersterke combinatie. Werken op dorpsniveau zorgt ervoor dat de term duurzaamheid praktisch toe te passen is.

Tips voor lokale duurzaamheidsinitiatieven:

- Vertaal duurzaamheid naar concrete en praktische punten en maak duidelijk dat duurzaamheid direct samenhangt met leefbaarheid.

- Zorg voor een actieve betrokkenheid van het bedrijfsleven, niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en de gemeente.
- Verschaf een klein werkbudget.
- Stimuleer kennisuitwisseling tussen Dorpsteams onderling.
- Organiseer inspiratiebijeenkomsten en workshops als 'durf te dromen'.
- Geef Dorpsteams en het lokale bedrijfsleven een podium.
- Zorg voor betrokken begeleiders.
- Gemeente: ga naar de wijk of het dorp toe, overleg aan de keukentafel.

Netwerk Duurzame Dorpen

Duurzame dorpen zijn landelijk een veelvoorkomend fenomeen geworden. Bij het landelijke Netwerk Duurzame Dorpen www.netwerkdurzedorpen.nl zijn reeds 125 dorpen aangesloten.

Meer informatie over Duurzaam Diekendamme: www.diekendamme.nl. Op deze website vindt u behalve een handleiding voor dorpen ook het document 'Vijftig ideeën voor duurzame dorpen'.

‘Pak de actieve rol van aanjager’

CROWDFUNDING VOOR GEMEENTEN

Steeds meer gemeenten onderzoeken de mogelijkheden van crowdfunding. Of, specifieker, *civic crowdfunding*: de inzet van crowdfunding voor projecten met een publieke waarde. Moeten we als gemeente zeggen: burgers betalen maar mee? Moeten we er ver weg van blijven? Of moeten we het op één of andere manier ondersteunen? Dit zijn vragen die Douw dagelijks krijgt.

Volgens Douw liggen de kansen voor gemeenten niet in het zelf initiëren van crowdfunding en geld inzamelen, maar vooral in het stimuleren van en adviseren over deze relatief nieuwe manier van geld inzamelen: ‘Pak de actieve rol van aanjager. Stimuleer burgers om de mogelijkheden van crowdfunding te

onderzoeken. Geef goede voorlichting, scout geschikte projecten en verbind de juiste mensen met elkaar. Gemeenten zijn vaak ijzersterke doorverwijzers. Soms is de gemeente ook de aangewezen organisatie om een project te begeleiden of een ambitie te steunen. Stimuleer initiatiefnemers bijvoorbeeld door aan te geven dat wanneer zij een bepaald bedrag ophalen, de gemeente het project ook voor een deel ondersteunt.’

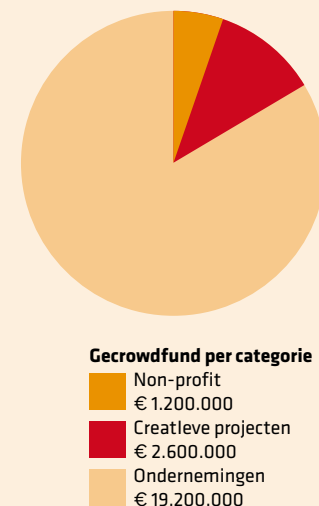
Makkelijk gezegd. Maar wat maakt een project geschikt voor crowdfunding volgens Douw? ‘Het project moet tastbaar, behapbaar en realiseerbaar in de nabije toekomst zijn. En het moet van waarde zijn voor de gemeenschap. Crowdfunding is niet geschikt voor een miljoenenproject

Crowdfunding. Iedereen weet ongeveer wat het inhoudt: online geld inzamelen bij een groep mensen die daardoor de financiering van een project mogelijk maakt en er ook iets voor terugkrijgt. Hoe zijn crowdfunding, maatschappelijke initiatieven en de rol van de gemeente te combineren? Aan het woord Simon Douw van adviesbureau Douw&Koren, specialist op dit gebied.

of voor een publieksvoorziening waarvoor we als burgers al belasting betalen.’

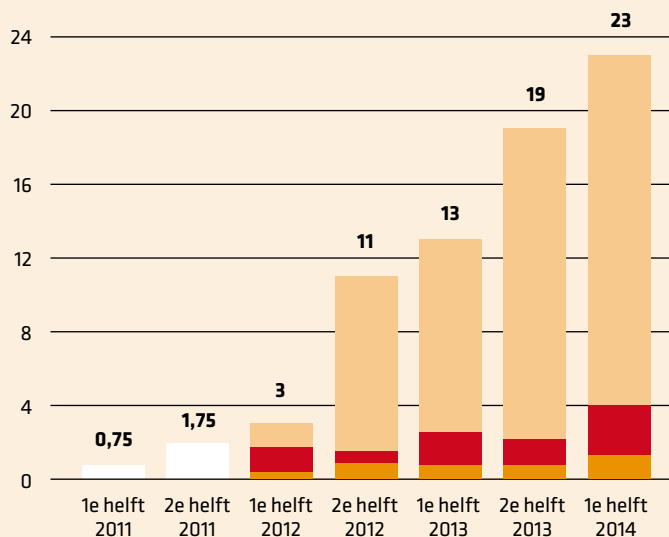
Een belangrijk advies van Douw aan gemeenten is: ‘Zorg ervoor dat je kennis in huis hebt. Veel gemeenten nemen beslissingen gebaseerd op onvolledige kennis over crowdfunding. Een veelvoorkomende misvatting is dat het zich vooral zou lenen voor grote, super hippe projecten, terwijl juist buurtinitiatieven interessant zijn omdat daar vaak sprake is van een hechte gemeenschap, een bestaand platform. Op Voorjebuurt.nl staan heel interessante voorbeelden. Een tweede tip is: begin gewoon. Ga niet eerst lange projectomschrijvingen maken over hoe de gemeente het aan kan pakken.

**€ 23 miljoen gecrowdfund
in de eerste helft van 2014**

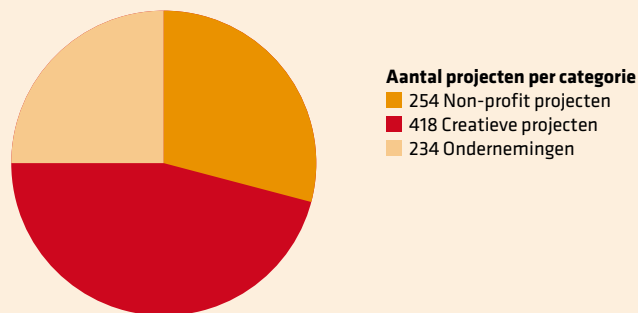

Crowdfunding groeit

(bedragen per half jaar, in miljoenen euro)

Meer dan 900 projecten gecrowdfund in de eerste helft van 2014

‘Het project moet tastbaar, behapbaar en realiseerbaar in de nabije toekomst zijn’

Scout vijf projecten, begeleid deze en kijk wat werkt. Die begeleiding kan eenvoudig zijn. Denk aan een paar bijeenkomsten met initiatiefnemers van gescoute projecten waarin je als gemeente tips en tricks geeft om hen voor valkuilen te behoeden en op weg te helpen. Voor een goede start is het nodig om binnen de gemeente en de gemeenschap voldoende kennis over crowdfunding op te doen.’

Op de vraag of crowdfunding daadwerkelijk ook iets oplevert antwoordt Douw: ‘Zeker. Financiering van en betrokkenheid bij projecten. Soms gaat het om extra geld, soms om noodzakelijk geld. Een goed voorbeeld is het Big Rivers festival in Dordrecht. Een festival waarvan een aantal *side-events* alleen kan doorgaan doordat een paar honderd Dordtenaren het steunen. Burgers vinden het steeds normaler om te participeren in dit soort projecten. Ook al participeren ze maar één keer. Het jaar daarop zijn er weer anderen.’

Er zijn ook mensen die vinden dat gemeenten met crowdfunding de financiële verantwoordelijkheid afschuiven. ‘Een logische reactie. We zijn gewend dat de overheid betaalt, en mensen zijn kritisch. Ga als gemeente ook zeker niet crowdfunding stimuleren voor (noodzakelijke) voorzieningen waarvan burgers mogen verwachten dat de gemeente deze betaalt. Leg uit dat sommige projecten alleen kunnen plaatsvinden wanneer burgers zelf het initiatief nemen en er voldoende draagvlak is. In mijn ogen geeft crowdfunding gemeenten juist een kans om maatschappelijke initiatieven op een andere manier te ondersteunen, namelijk in de begeleiding van het ophalen van het bedrag, en niet alleen maar nee te kunnen verkopen omdat er geen geld beschikbaar is.’

Kijk voor verschillende praktijkvoorbeelden in het handboek ‘Crowdfunding voor gemeenten’ van Douw&Koren op Douwenkoren.nl/handboek-crowdfunding-voor-gemeenten

Prof. dr. Paul Dekker

Paul Dekker is hoogleraar Civil society aan de Universiteit van Tilburg en Hoofd van de Onderzoekssector Participatie, Cultuur en Leefomgeving bij het Sociaal en Cultureel Planbureau. Hij is één van de auteurs van de publicatie *Burgermacht op eigen kracht? – een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie* (2014).

Hij heeft niks tegen burgerparticipatie. Integendeel. Toch waarschuwt professor Paul Dekker van het Sociaal en Cultureel Planbureau gemeenten om niet te ver door te slaan. 'De focus ligt zo op de actieve burger, dat een grote groep niet-actieve burgers uit het zicht dreigt te verdwijnen.'

'De niet-actieve burger is niet direct de passieve burger'

Het is burgerparticipatie wat de klok slaat. Tenminste, zo lijkt het. U heeft onderzoek gedaan naar burgerparticipatie, wat zijn de feitelijke ontwikkelingen?

'Landelijk zien we eigenlijk geen duidelijke trends. Er is geen toe- of afname in burgerparticipatie als we afgaan op cijfers voor vrijwilligerswerk en deelname aan collectieve acties. De cijfers laten wel fluctuaties zien en veranderingen in de aard van activiteiten,

bijvoorbeeld op het gebied van politieke participatie. Mensen plakken minder graag posters tijdens de verkiezingen en roeren zich meer op internet.'

Gemeenten leggen in hun beleid nu wel veel nadruk op het eigen initiatief van burgers. Heeft dit ook risico's?

'Er is euforie bij bestuurders over actieve burgers, maar de inactieve burgers, die ook wensen en menin-

gen hebben, onttrekken zich aan het oog. En dat is een groot deel van de samenleving die dan niet gehoord wordt. Het is te goedkoop om te zeggen: eigen schuld. Je mag niet vanzelfsprekend verwachten dat iedereen zich overal maar mee bemoeit. De niet-actieve burger betekent ook niet direct de passieve of luie burger. Deze burgers zijn misschien wel heel actief op andere gebieden, hebben een drukke baan, een gezin, bekommeren zich om de oude buurvrouw op de hoek.'

U denkt dat gemeenteraden en colleges nu té veel bezig zijn met de actieve burger?

'Mijn indruk is dat er iets van bangigheid heerst bij gemeenten. Ze willen de burger en zijn initiatieven zo min mogelijk in de weg zitten. 'Op je handen gaan zitten' is zo'n uitspraak die je veel hoort. Wie dat zegt of denkt, moet maar ontslag nemen en iets anders gaan doen. Als volksvertegenwoordiger heb je een bepaalde taak meegekregen. Het is goed om ruimte te laten voor burgerparticipatie, maar je moet niet bang zijn om grenzen en kaders aan te geven. Wees vooral niet te bang om te gaan dwarsliggen.'

Maar wat maakt het nu uit of bijvoorbeeld een dorpsraad van actieve burgers beslissingen neemt, of de gemeenteraad? Lang niet iedereen stemt, zeker niet bij de gemeenteraadsverkiezingen.

'De gemeenteraad heeft, anders dan de dorpsraad, wel de legitimatie om beslissingen in het algemeen belang te nemen. Het klopt dat een grote groep niet stemt, maar stemmen is toch wel het minimale dat de gemeente van burgers kan verwachten. Dit is iets anders dan dat de gemeente van bewoners kan verwachten dat ze ook betrokken zijn bij bijvoorbeeld een dorpsraad of wijkcommissie die beslissingen neemt over hun buitenruimte.'

Levert burgerparticipatie ook iets op? In het artikel *Participatie-samenleving bedreiging voor democratie* (Reformatorisch Dagblad, maart 2014) dat u schreef, geeft u aan dat burgerparticipatie momenteel vaak om kleine zaken gaat.

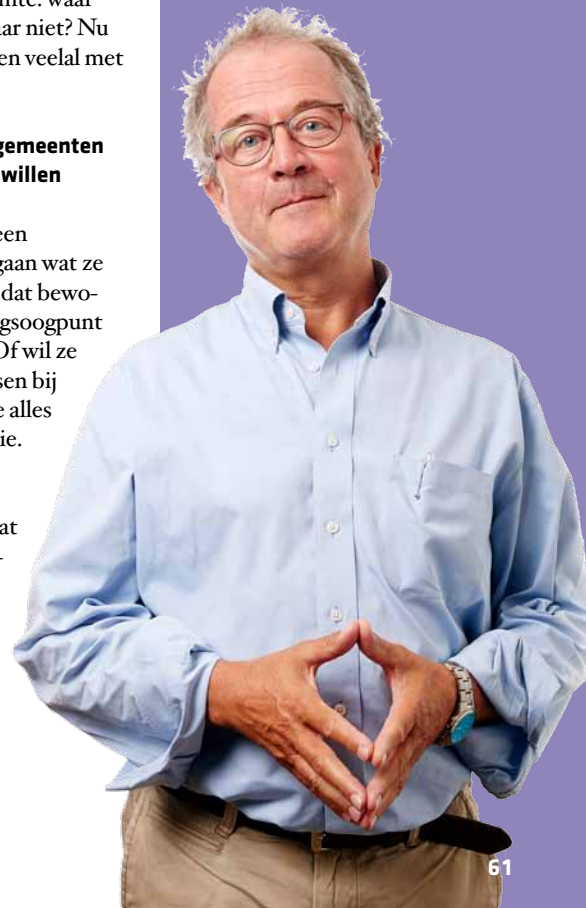
'De huidige burgerparticipatie levert vooral kleine zaken, zoals veel schone straten, op. Dat type burgerparticipatie wordt nu als iets democratisch gepresenteerd, maar is dat ook zo? Als burgers bereid zijn om mee te werken: prima!

En als ze zelf daarvoor ideeën aandragen: nog mooier! Maar het is geen democratie als burgers mogen bepalen hoe een groenstuk wordt beplant. Democratie is wanneer je bewoners laat meebeslissen over de collectieve ruimte: waar moet geld naar toe, waar niet? Nu belasten gemeenten hen veelal met uitvoerende taken.'

Wat is uw advies aan gemeenten die burgerparticipatie willen stimuleren?

'Heel belangrijk voor een gemeente is om na te gaan wat ze wil stimuleren. Wil zij dat bewoners vanuit bezuinigingsoogpunt meer zelf gaan doen? Of wil ze dat burgers meebeslissen bij beleid? Nu noemen we alles maar burgerparticipatie. Speel het eerlijk. Zeg niet dat je het voor de democratie doet, als dat eigenlijk niet de intentie is. Er is niks mis mee om te zeggen: we hebben weinig geld en hebben uw hulp nodig.

'Nu noemen we alles maar burgerparticipatie. Speel het eerlijk'

Inspiratiepagina's

Krimpgebieden

Hoe kunnen gemeenten omgaan met bevolkingskrimp en hoe kunnen zij voorzieningen in stand houden? Lector Sabine Meier van de Hanze-Hogeschool Groningen doet hier onderzoek naar. Inspiratie voor college- en raadsleden die met krimp te maken hebben en actief burgerschap willen stimuleren.

Sabine Meier

Sabine Meier is Lector Krimp & Leefomgeving aan de Hanzehogeschool. Het lectoraat doet onderzoek naar de sociale én ruimtelijke gevolgen van demografische verandering zoals bevolkingsdaling en vergrijzing. Het overleiden van voorzieningen staat bijvoorbeeld onder druk. Het lectoraat brengt daarom enerzijds het gebruik van die voorzieningen door de bewoners in kaart (sociaal) en denkt anderzijds mee over een toekomstbestendige herinrichting van die voorzieningen (ruimtelijk).

Meer info: www.hanze.nl > zoek op Krimp & Leefomgeving

Heb inzicht in het vraagstuk

TIP Voordat u een plan kunt maken over hoe om te gaan met bevolkingskrimp, is het belangrijk inzicht te hebben in:

- 1) wat voor mensen in de gemeente wonen, denk daarbij niet alleen aan leeftijd, inkomen, opleiding, etc. maar ook aan hun leefstijlen, voorkeuren en dagelijkse routes en routines;
- 2) de reden waarom de inwoners gebruikmaken van

voorzieningen; bedenk dat zij er sociale, functionele én symbolische betekenissen aan geven;

- 3) welke behoeften welke groep inwoners heeft en welk soort voorziening erbij 'past', dat kunnen bijvoorbeeld ook digitale of mobiele vormen van voorzieningen zijn;
- 4) welke groep mensen welke problemen heeft, bijvoorbeeld financieel, sociaal of organisatorisch.

Geef 'krimpvoorlichting'

TIP Pas wanneer de inwoners de relatie tussen het dagelijkse leven en de krimp ervaren, kunt u met hen in gesprek over hun ideeën over de toekomst van de gemeente. Geef daarom 'krimpvoorlichting' aan burgers. Leg uit wat vergrijzing en selectieve migratie inhoudt. Laat met cijfers en voorbeelden zien hoe de gemeente er over tien jaar uitziet.

Inspiratiepagina's

Krimpgebieden

Maak een nulmeting

TIP Bevolkingskrimp is een maatschappelijke ontwikkeling met uiteenlopende, veelal niet-eenduidige effecten. Ook al merken burgers dat dingen veranderen in hun dagelijkse routine – een bibliotheek die dichtgaat of zwembad dat sluit – ze zullen dat niet zo snel zien als het gevolg van bevolkingskrimp. Eigenlijk moet je burgers vragen: waar ervaart u in het dagelijks leven belemmeringen? Een soort nulmeting. Initiatieven zijn niet af te dwingen. Mensen komen pas in actie als ze bijvoorbeeld geliefde voorzieningen verliezen zoals basisscholen, winkels of zwembaden.

Laat zien hoe de overheid denkt en werkt

TIP De werkwijze van de gemeente is voor inwoners vaak complex of onbekend. Geef hun daarom inzicht in

hoe de gemeente denkt en werkt. En laat hun zien hoe ze ideeën kunnen omzetten in realiseerbare initiatieven.

Wees transparant

TIP Leg inwoners uit hoe het komt dat voorzieningen verdwijnen of het aanbod beperkter wordt. Zij betalen al jaren belasting, waarom is dat opeens te weinig? Geef inzicht in hoeveel geld iets kost en waar de problemen liggen. Wees transparant!

'Het is alsof burgers opeens landelijk zijn herontdekt, terwijl ze in dorpen altijd al heel actief zijn. Die weten heus wel hoe ze zich moeten opstellen richting de gemeente. Voor hen is dit niks nieuws'

Zit niet stil

TIP Inwoners motiveren tot burgerparticipatie vraagt altijd om een actieve rol van de gemeente, met verschillende invullingen: *richting actieve burgers* > laat zien dat de gemeente er is, meedoet

en meedenkt. Juist de actieve groep raakt bij een afwezige overheid gefrustreerd. *richting niet-actieve burgers* > stimuleer, denk mee en geef steun waar nodig aan groepen die wel willen, maar niet weten hoe.

Ga de discussie aan

TIP Raadsleden, collegeleden en ambtenaren: voer met elkaar de discussie over wat van inwoners verwacht kan worden. Kan de overheid hun vragen publieke zaken zoals een zwembad of bibliotheek open te houden? Daarvoor is veel kennis nodig. Laat betrokkenen nadenken over wat zij in krimpgebieden van algemeen belang vinden en wat niet. Wat zijn de zaken die de overheid nog wel moet doen, en wat niet?

Soms brengt de verschuiving naar ‘burgerkracht’ een tegenstelling aan het licht tussen de logica van de ‘leefwereld’ van burgers en de logica van de ‘systeemwereld’ die kenmerkend is voor overheden en (grote) organisaties. De systeemwereld kan bijvoorbeeld terughoudend zijn in het loslaten van de controle en het meebewegen met de dynamiek van een maatschappelijk initiatief. Deze terughoudendheid kan worden gevoed door vragen, onzekerheden en twijfels ten aanzien van de verantwoordelijkheid en de representativiteit van een initiatief. Toch ligt daar een belangrijke sleutel voor de systeemwereld. Maatschappelijke initiatieven vragen bijna per definitie om pionieren. Op zoek naar de verbinding tussen deze twee werelden in de gemeente De Marne.

De Marne

Verbinding

TUSSEN SYSTEEMWERELD EN LEEFWERELD

Stichting SintJan Kloosterburen

Kloosterburen, een dorp met zo’n 600 inwoners, was vroeger het hoofddorp van de gelijknamige gemeente. Sinds 1990 is het, samen met twintig andere kernen, onderdeel van de gemeente De Marne. Stichting SintJan is een bijzonder particulier initiatief van een inwonster van Kloosterburen, die een beschermde en inspirerende woon- en werkomgeving voor haar gehandicapte dochter wilde creëren. Zij wil, samen met andere initiatiefnemers, wonen, werken, zorg, cultuur en ecologie in Kloosterburen zodanig ontwikkelen dat de leefbaarheid en vitaliteit van het dorp in een

krimpregio ook voor de toekomst geborgd wordt.

SPAGAAT

SintJan Kloosterburen heeft, met succes, veel energie gestoken in het leggen van verbindingen met de systeemwereld. Logisch, want belangrijke aspecten uit het initiatief – bijvoorbeeld als het gaat om wonen en zorg – raken sterk aan de domeinen van de systeemwereld.

Deze aansluiting heeft het initiatief veel gebracht, zoals een groot netwerk, middelen om het initiatief door te ontwikkelen en (inter)

ationale zichtbaarheid, maar het zorgt ook voor een spagaat. Het project is deels afhankelijk van deze systeemwereld, bijvoorbeeld wanneer het gaat om goedkeuring en financiering van de plannen. Eén van de antwoorden die SintJan daarop heeft gevonden, is dat men met vereende krachten

probeert de systeemwereld mee te krijgen en te overtuigen van de kracht en de potentie van het eigen initiatief. Omdat de systeemwereld in de praktijk nog niet altijd klaar blijkt te zijn voor de plannen, leidt dat soms ook tot teleurstelling en frustratie. Tegelijkertijd is de lobby af en toe

ten koste gegaan van concrete en zichtbare acties en ontwikkelingen in de eigen leefomgeving,

waardoor de eigen gemeenschap zich niet altijd betrokken voelt bij het initiatief.

Bronnen:

- Een vruchtbaar initiatief, lessen en ervaringen van SintJan Kloosterburen, onderzoeksrapportage en brochure (Wetenschapswinkel Wageningen UR, 2013)
- *Bottomup.ruimtevolk.nl – Hoe organiseer je dat dorpsbewoners langer zelfstandig kunnen blijven wonen* (Elly van der Klauw, 2014)

DEEL&Ulrum

Een project in de gemeente De Marne waar systeemwereld en leefwereld vanaf de start in elkaar lijken over te vloeien is DEEL&Ulrum, een deelproject van Ulrum 2034. Op initiatief van de Vereniging Dorpsbelangen Ulrum gaan inwoners van dit dorp de komende twee jaar samen met andere partijen aan de slag om van Ulrum een toekomstbestendig dorp te maken.

AANPAK

Omdat het aantal inwoners en voorzieningen in dit Groningse dorp begint af te nemen, heeft de gemeenschap een eigen toekomstvisie voor het dorp geformuleerd. Bewoners, ondernemers, de woningstichting, de gemeente en andere partijen kijken samen naar de mogelijkheden. Niet door van

buitenaf naar de leefomgeving te kijken, maar van binnenuit. Resultaat is de dorpsvisie 'Ulrum in 2034' met verschillende ideeën en initiatieven en een werkstructuur voor vrijwilligers. Voor elk idee kan een werkgroep opgezet worden met degenen die aan dat project willen werken. Al doende ontwikkelen de betrokkenen de aanpak, passend bij de eigen leefwereld. Ter plekke wordt bekeken waar de kansen liggen.

Betrokkenen bij het deelproject DEEL&Ulrum werken aan drie concrete opgaven. Men zoekt naar een functieverandering voor leegstaande gebouwen. Daarnaast worden Ulrumse woningen samen met particuliere woningbezitters, lokale ondernemers en een woningstichting toekomstbestendig

gemaakt, het zogenaamde opplussen. De derde opgave is ruilverkaveling. Hierbij wordt gekeken hoe de partijen het dorp samen kunnen beheren. Het ruilen van woningen, gerichte sloop en duurzame nieuwbouw worden in samenspraak gerealiseerd.

Het project gaat uit van de kracht van Ulrum, speelt in op bij de regio passende kansen en zoekt daarnaast naar de verbinding en synergie met partijen en programma's binnen en buiten Groningen. De gemeente De Marne heeft een ondersteunende, faciliterende rol.

BLOG

Op Deelnulrum.nl staan onder andere oproepen om mee te doen, verhalen van betrokkenen bij het project en verslagen van de voortgang van het project.

VAN DORPSRAAD NAAR dorpsplatform

De gemeente Horst aan de Maas kent een lange traditie van dorpsraden. Sommige bestaan al zestig jaar. Tijd voor vernieuwing. De dorpsraden heten vanaf 2011 officieel dorpsplatforms en hebben een nieuwe rol in de gemeenschap. Een weergave van de ontwikkeling vanuit drie perspectieven.

Uit het perspectief van... de gemeente

Mart Thijssen, beleidsmedewerker gemeente Horst aan de Maas

‘Aanval versus verdediging’. Zo omschrijft Mart Thijssen de vroegere verhouding tussen de gemeente en dorpsraden: ‘De dorpsraden vertelden tijdens de jaarlijkse bijeenkomst waarover ze niet tevreden waren en de gemeente verdedigde zichzelf. Dat paste niet meer in een tijd waarin burgerparticipatie zich ontwikkelde richting overheidsparticipatie. Daarom zijn we in 2009 met de dorpsraden in gesprek gegaan over de toekomst.’

Vervolgens hebben het college en de raad in 2011 de ‘Verordening

dorpsraden Horst aan de Maas’ ingetrokken en de ‘Visie leefbaarheid en zelfredzaamheid’ en ‘Verordening dorpsplatforms Horst aan de Maas’ vastgesteld. Thijssen: ‘De dorpsplatforms hebben sindsdien niet langer alleen een adviserende en controlerende rol ten opzichte van de gemeente. Ze ontwikkelen zich naar platforms die weten wat er speelt in de dorpen en die het initiatief nemen om wensen te realiseren en problemen op te lossen. Daarbij kijken ze nadrukkelijk naar wat inwoners zelf kunnen

Horst aan de Maas

en in hoeverre hulp nodig is van bijvoorbeeld de gemeente.’

OMSLAG IN DENKEN

‘Belangrijk bij deze nieuwe vorm van werken is het besef dat leefbaarheid bij de mensen zelf begint’, aldus Thijssen. ‘Je kunt niet roepen dat de winkel in het dorp moet blijven en vervolgens boodschappen in het buurdorp doen. Ook zien we een ontwikkeling op de woningmarkt. Starters vinden elkaar om in eigen beheer huizen te

bouwen. Dat blijkt veel beter aan te sluiten bij de wensen en ook nog eens veel goedkoper te zijn. Het is een omslag in denken, voor de burgers en voor de gemeente. College, gemeenteraad en ambtenaren moeten loslaten en naar buiten. Wil een dorp een gemeenschapshuis of speeltuin? Ga als burgers met elkaar aan tafel zitten en maak een plan. Houd via het dorpsplatform de gemeente aangesloten. Het platform is er voor de verbinding.’

Uit het perspectief van... een dorpsplatform

Hay Arts, voorzitter dorpsplatform Hegelsom

Hay Arts omschrijft de ontwikkeling van de afgelopen jaren kort en krachtig: ‘*Hullie tegen zullie* is veranderd in *samen oppakken*.’ De dorpsplatforms vervangen de reactieve houding door een proactieve houding. ‘Maar’, benadrukt Arts: ‘ieder in zijn eigen tempo en op zijn eigen manier. Hiervoor is geen blauwdruk te maken.’

Het dorpsplatform Hegelsom is duidelijk een nieuwe weg ingesla-

gen: ‘We bepalen eerst gezamenlijk met de inwoners doelstellingen, maken vervolgens plannen met een kop en een staart en koppelen aan inwoners en gemeente terug wat we bereikt hebben met zijn allen. Onze communicatie is met deze vorm van werken veranderd. We laten de resultaten zien.’ Verder trekt het platform er hard aan om het stoffige imago van zich af te schudden: ‘We hebben toch het imago van een clubje oude heren

die vergaderen. Wij zijn op zoek gegaan naar nieuwe mensen. We hebben jongeren geïnterviewd en uit de gesprekken kwam naar voren dat ook jongeren graag willen bijdragen aan de plannen. Inmiddels hebben zich ook jongeren aangemeld voor het platform.'

DORPSVERFRAAIINGSPLAN

Met een groep inwoners heeft Hegelsom een dorpsverfraaiingsplan 2024 gemaakt om in beeld te krijgen hoe het gewenste dorp er over tien jaar uitziet. Arts: 'De volgende stap is samen onderzoeken hoe we de plannen ook daadwerkelijk kunnen realiseren. We merken dat er veel kennis en kunde in het dorp aanwezig is. Om dingen mogelijk te maken is het belangrijk dat mensen zich kunnen

inzetten voor datgene waarin ze echt geïnteresseerd zijn.'

ROLVERDELING

Arts ziet een duidelijke rolverdeling tussen gemeenteraad en dorpsplatforms: 'Het grootste verschil is dat dorpsplatforms de aanjagers en aandragers van activiteiten zijn. Wij hebben geen zeggenschap, maar weten wel wat er speelt. De gemeenteraad beslist en maakt afwegingen die ons ondersteunen. Het is goed wanneer wij dicht bij elkaar staan. Onze ervaring is dat wanneer een dorpsplatform de visie van het gehele dorp uitdraagt, de gemeente eerder bereid is om mee te denken en te faciliteren. Daarnaast is het belangrijk dat raad en college beter weten wat er echt speelt. Gebruik de plannen die er zijn in de dorpen.'

Uit het perspectief van... een raadslid

Loes Wijnhoven, raadslid en voormalig wethouder

Loes Wijnhoven ervaart de ontwikkeling van de dorpsraden naar dorpsplatforms als een natuurlijke beweging: 'Het veranderproces verschilt wel per dorpskern. Sommige hebben de slag te pakken en treden op als intermediair tussen inwoners

en de gemeente en welzijnsorganisaties. Andere zoeken letterlijk zelf de ene oplossing na de andere. Voor deze platformen is het belangrijk te beseffen dat de nieuwe manier van werken pas een succes kan zijn als ze inwoners vragen zelf zaken op te

pakken of problemen op te lossen.' Voor Wijnhoven is dat eigenaarschap heel wezenlijk: 'Bepaal wie eigenaar van een wens of probleem is, en probeer diegene ook verantwoordelijk daarvoor te maken. Veel burgers realiseren zich inmiddels dat de gemeente niet alles meer kan doen, en dat ze het zelf misschien zelfs wel beter kunnen doen.'

SOCIALE COHESIE

De platformen bestaan uit mensen die midden in hun gemeenschap staan en weten wat er speelt. Wijnhoven: 'Door dat bespreekbaar te maken kunnen zij veel bijdragen aan de leefbaarheid in een dorp. Ook creëren we met de platformen een saamhorigheid. Alleen al door samen na te denken over wensen en het oplossen van problemen, wordt de sociale cohesie sterker.'

EIGEN ROL EN FUNCTIE

Wijnhoven ziet een duidelijk verschil tussen dorpsplatforms en de gemeenteraad: 'De gemeenteraad is gekozen, dorpsplatforms zijn lang niet allemaal gekozen. Deze bestaan uit mensen die zelf opstaan, omdat ze wat willen betekenen voor de gemeenschap. Als gemeenteraadslid is het de kunst om inwoners en het dorpsplatform niet voor de voeten te lopen. Iedereen heeft zijn eigen

rol en functie.' Het ideaalbeeld is dat de gemeenteraad bestaat uit vertegenwoordigers van alle kernen en dat raadsleden daardoor ook de dorpsplatforms weten te vinden en vice versa. 'Dat is een punt dat nog verbeterd kan worden in verschillende kernen', stelt Wijnhoven. 'Dorpsplatforms en gemeente zouden nog meer hand in hand kunnen gaan.'

DORPSDAGBOEK

Om inzicht te krijgen in de ideeën die leven in de gemeenschap, werken sommige dorpsplatforms met een dorpsdagboek: een blanco boek waarin inwoners ideeën, wensen en problemen zetten en vervolgens aan elkaar doorgeven. Alles wordt geïnventariseerd en tijdens een bijeenkomst met de inwoners besproken. Samen wordt gekeken wat er in het boek staat en waar de gemeenschap echt iets mee wil doen. Vervolgens wordt de vraag gesteld wie het project wil oppakken. Als iemand de vinger opsteekt, is de wens of het probleem belangrijk genoeg om te worden uitgevoerd.

Dorps- en wijk- raden in Europa

ENGELAND *parish councils*

De laagste bestuurslaag in Engeland is de *parish*, variërend van minder dan honderd inwoners tot tienduizenden inwoners. Elke parish heeft een *parish meeting*: (minimaal) één jaarlijkse vergadering van kiesgerechtigden. In de grotere parishes is er ook een *parish council*: een rechtstreeks gekozen raad. Deze raden hebben een representatieve en een dienstverlenende functie. Zij behartigen plaatselijke belangen op hogere bestuursniveaus en verlenen diensten aan burgers, bijvoorbeeld op het gebied van dorps- en wijkvernieuwing, openbare ruimte, jongeren- en ouderenwerk, buurtcentra en -voorzieningen, sport en cultuur. De belangrijkste

inkomstenbronnen zijn belastingen, speciaal voor dit doel geheven. Ook ontvangen veel parishes uitkeringen om medebewindstaken uit te voeren en vergaren zij inkomsten uit sponsoring.

NOORWEGEN *Bydeler*

Gemeenteraden in Noorwegen hebben de bevoegdheid om districtsraden, *Bydeler*, in te stellen. De gemeenteraad benoemt de leden van de districtsraden of laat ze direct kiezen door de inwoners van een district. De gemeenteraad kan bevoegdheden delegeren aan districtsraden. In Oslo en Bergen hebben districtsraden naast hun representatieve rol ook een belangrijke dienstverlenende rol, en hebben zij daartoe beslissings-

Nederland kent heel wat dorps- en wijkraden, zoals in Horst aan de Maas (pagina 70). Ook in andere Europese landen bestaan dergelijke raden. De Universiteit Twente deed onderzoek naar dorps- en wijkraden in diverse Europese landen. Enkele Europese voorbeelden uitgelicht.

bevoegdheden gekregen. Taken liggen met name op het terrein van zorg en welzijn. De financiering van Noorse districtsraden gebeurt via een algemene uitkering die het gemeentebestuur verstrekt.

DUITSLAND *van Stadtbezirksrat tot Bezirksverordneten- versammlung*

De bevoegdheid tot het regelen van dorps- en wijkraden behoort in Duitsland tot de *Länder*, de deelstaten. De regelingen van dorps- en wijkraden, de *Bezirksverordnetenversammlungen* en *Stadtbezirksräte*, verschillen per deelstaat.

Bij de overdracht van bevoegdheden van de gemeente naar dorps-

of wijkraden zijn allerlei varianten mogelijk. Soms is bepaald dat de wijkraad in alle belangrijke wijkzaken moet worden gehoord. In andere gevallen wordt specifiek aangegeven over welke gebieden de wijkraad moet worden gehoord en op welke terreinen de gemeente kan besluiten om bevoegdheden over te dragen aan de wijkraad.

De omvang van de financiële middelen varieert met de overgedragen bevoegdheden. Indien besluitvormingsbevoegdheden zijn overgedragen worden vrijwel altijd de daartoe benodigde middelen aan de wijkraad toegekend via de gemeentebegroting.

Bron: *Dorps- en wijkraden in Europa* (Universiteit Twente, 2013)

V.l.n.r. Sophia A-Tjak-Hiwat,
Randall Maarman en van de gemeente:
Mildred Alexander en Baltus Simson

Uitgaan van de kracht van BURGERS

De pilot 'Buurtambassadeurs' in de Amsterdamse wijk Nieuw Grunder was in 2010 zijn tijd vooruit en is inmiddels een beproefd voorbeeld voor andere stadsdelen en gemeenten. Een project met gepassioneerde mensen die uitgaan van de kracht van burgers.

Het project Buurtambassadeurs, gestart in 2010 als pilot, draait om het opsporen en vervolgens inzetten van bewoners die het verschil kunnen maken. Bewoners die als rolmodel fungeren en mede zorg dragen voor een leefbare woon- en leefomgeving. Het doel: een wijk creëren waar mensen zich op hun gemak, veilig, beschermd en trots voelen.

Community development, zoals hij het zelf noemt, zit bij Randall Maarman in de genen. Het is dan ook geen toeval dat Maarman één van de twintig gemotiveerde Buurtambassadeurs in Amsterdam Zuidoost is. Maarman: 'President John F. Kennedy zei het eigenlijk al: vraag niet wat het land voor jou kan doen, maar wat jij kunt doen voor het land. Alles wat ik doe, heeft te maken met maatschappelijke betrokkenheid. In het dagelijks leven ben ik thuisbegeleider bij het Leger des Heils, geef ik huiswerkbegeleiding en ben ik dus Buurtambassadeur.'

De gemeente heeft bij de selectie van Buurtambassadeurs specifiek gezocht naar actieve talenten in verschillende wijken en teams gevormd die elkaar aanvullen. 'We geven de Buurtambassadeurs heel bewust een gezicht door ze officieel te installeren', vertelt

Baltus Simson, wijkcoördinator bij de gemeente Amsterdam. 'Ze krijgen aanzien, status en waardering, waardoor ze recht van spreken hebben.' Buurtambassadeur Maarman merkt dat het meer indruk maakt wanneer hij iemand aanspreekt op zijn gedrag dan wanneer een gewone buurman dat doet: 'Wij zijn de zintuigen van de wijk en weten wat er speelt. We bieden persoonlijk hulp, bemiddelen tussen ruzies en zoeken naar oplossingen.'

KANSRIJK

Uit de evaluatie in 2011 van de pilot in Nieuw Grunder blijkt dat verschillende doelen zijn bereikt. In korte tijd hebben de Buurtambassadeurs zich goed geprofileerd, formele en informele netwerken zijn opgebouwd en er zijn kleine resultaten geboekt in het betrekken van bewoners bij het oplossen van problemen in de wijk.

Maarman merkt sinds de komst van Buurtambassadeurs een positieve verschuiving in zijn wijk Laag Kouwenoord: 'We focussen niet alleen op bewustwording. We stimuleren ook dat mensen zelf verantwoordelijkheid nemen. Dit zit al in kleine dingen. Bijvoorbeeld door tuingereedschappen aan te bieden aan mensen die tegenover een gezamenlijk stukje groen wonen, en samen met kinderen vuil te prikken.'

Dat grote bekendheid van actieve Buurtambassadeurs ook een valkuil kan zijn, merkten betrokkenen toen Sophia A-Tjak-Hiwat, Buurtambassadeur van het eerste uur in Nieuw Grunder, en haar collega-ambassadeur na drie jaar stopten: 'Het is moeilijk om nieuwe mensen te vinden. Iedereen heeft gezien dat het hard werken is. Eén van de leerpunten van de afgelopen jaren is, dat we de lat met elkaar niet te hoog moeten leggen. Het is niet de bedoeling dat Buurtambassadeurs alles zelf doen. Ze creëren een goed netwerk, coördineren de activiteiten en werken samen met de buurtbewoners.'

A-Tjak-Hiwat vindt het jammer dat niemand is opgestaan om het stokje over te nemen: 'Het is vooral een gemis voor de mensen

zelf. Het is zo'n grote kans voor je eigen ontwikkeling. Zelf heb ik mijn sociale vaardigheden, communicatieve vaardigheden en leidinggevende capaciteiten kunnen ontwikkelen en ik heb een groot maatschappelijk en politiek netwerk opgebouwd.' A-Tjak-Hiwat vormt ook het bewijs dat het Buurtambassadeursschap een *spin-off* kan hebben die goed is voor de ambassadeur zelf en voor de wijk. Met haar stichting Congada voor vrouwen die chronisch ziek zijn en vrouwen met overgewicht blijft ze een belangrijke spil in de wijk.

Geen nieuwe Buurtambassadeurs betekent overigens niet dat de ontwikkelingen in Nieuw Grunder stilstaan. A-Tjak-Hiwat: 'Er is nog één Buurtambassadeur actief en bewoners zelf zijn actiever geworden. Ze helpen elkaar, nemen initiatieven en organiseren activiteiten. Ook het aantal incidenten met jongeren is afgenomen. Het is nu de vraag of er nog Buurtambassadeurs nodig zijn, of dat de buurt op eigen kracht verder kan.'

'We focussen niet alleen op bewustwording. We stimuleren ook dat mensen zelf verantwoordelijkheid nemen'

BEWONERS ALS UITGANGSPUNT

Waar het met de start van de pilot in 2010 nog strijden was voor erkenning in de ambtelijke organisatie, past het project Buurtambassadeurs nu juist goed in het beleid. Simson: 'We hebben in Amsterdam te maken met een reorganisatie van de stadsdelen. Het doel is dat de medewerkers van de stadsdelen veel meer uitvoerend en gebiedsgericht werken. Bij alles wat we doen, zijn de bewoners, ondernemers en maatschappelijke instellingen het uitgangspunt.' Mede door deze ontwikkeling verloopt de communicatie tussen Buurtambassadeurs en de gemeentelijke organisatie beter dan toen het project begon. 'Wanneer Buurtambassadeurs nu bellen, wordt sneller actie ondernomen vanuit de gemeentelijke organisatie. Ook met de samenwerkingspartners zoals de woningcorporaties hebben de Buurtambassadeurs korte lijnen.' Een ander verschil met vier jaar geleden is dat Zuidoost nu zes teams van Buurtambassadeurs

heeft die wijk-overschrijdend werken. 'Het is belangrijk om de kleinschaligheid te houden, maar synergie tussen de wijken versterkt de kennis en daarmee het werk van de Buurtambassadeurs', aldus Simson.

A-Tjak-Hiwat, Maarman en Simson zijn zich er van bewust dat de overheid niet meer alles alleen kan doen. Simson: 'We staan midden in de ontwikkeling van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie. Burgers maken het programma en de overheid sluit aan. Een volgende stap die we in Amsterdam Zuidoost kunnen maken, is bijvoorbeeld burgers laten beslissen hoe zij beschikbare financiële middelen willen inzetten. Ook kunnen de gemeente en andere partijen, zoals woningcorporaties, rekening houden met de wijk economie. Woningcorporaties kunnen, in plaats van het inhuren van bedrijven voor flatbeheer, ook onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om bewoners te betalen voor deze werkzaamheden.'

BURGERS BETREKKEN BIJ DE begroting

Met Bezuinigingskeuzes.nl gaven 4.200 Dordtenaren advies over twintig specifieke bezuinigingsonderwerpen. Zij stelden bezuinigingsposten naar boven of naar beneden bij, waarbij de begroting sluitend moest blijven. Ook was het mogelijk om eigen bezuinigingsplannen in te dienen. Vervolgens zijn raad, college, bewoners en organisaties met elkaar in gesprek gegaan over de uitkomsten.

Bezuinigingskeuzes.nl was een gezamenlijk opdrachtgeverschap van college en raad. In het opdrachtgeversoverleg zaten wethouder Bestuurlijke vernieuwing en participatie Piet Sleeking namens het college, David Schalken (fractievoorzitter Beter voor Dordt) namens de coalitiefracties en Jan Lagendijk (destijds

fractievoorzitter PvdA) namens de oppositiefracties. De projectleiding lag in handen van Yvonne Stuij (adviseur college) en Erwin Keuskamp (adviseur griffie/raad).

Wat is úw advies?

www.bezuinigingskeuzes.nl

DORDRECHT

Na het experiment 'Samen werken aan de buurtbegroting' in 2009 en de BegrotingsWijzer in 2010, zette de gemeente Dordrecht in 2013 met Bezuinigingskeuzes.nl nogmaals een digitaal instrument in. Dit keer voor een bezuinigingsopgave rondom de Kadernota 2014. De afgevaardigden van het college, van de coalitiefracties en oppositiefracties en de projectleider vertellen over het project en de samenwerking.

PIET SLEEKING, toenmalig afgevaardigde van het college

'Het gebruik van een digitaal instrument is een absolute aanrader om burgers te betrekken bij financiële vraagstukken. Met Bezuinigingskeuzes.nl kregen we deels bevestiging van de lijn die we voor ogen hadden. Deels heeft het gezorgd voor bijstelling van de plannen. De uitslagen gaven goed inzicht in wat er leeft in onze maatschappij. Mijn tip voor raads- en collegeleden: wees kritisch op de hoeveelheid vragen die je stelt.

Ga er vanuit dat mensen maximaal tien minuten de tijd nemen om een bijdrage te leveren. Belangrijk evaluatiepunt voor ons is alert te blijven op een representatieve input. Goed kijken of we de juiste afspiegeling van de bevolking krijgen. De respons was hoog, maar jongeren en allochtonen waren ondervertegenwoordigd. We onderzoeken hoe we hen de volgende keer beter kunnen bereiken.'

'Belangrijk punt is om de juiste afspiegeling van de bevolking te krijgen'

JAN LAGENDIJK, toenmalig afgevaardigde oppositiefracties

'Het is in de huidige tijd onvermijdelijk om een digitaal instrument te gebruiken wanneer je een groot aantal mensen wilt bereiken. Het geeft inwoners de mogelijkheid advies uit te brengen wanneer zij dat willen. Maar, met alleen een digitaal instrument krijg je veelal een 'kale uitkomst'. Een nuance van de keuzes die mensen maken, is niet zichtbaar. Nodig daarom juist degenen die digitaal hebben meegedaan ook uit voor

bijeenkomsten met het college en de raad zodat het voor alle betrokkenen mogelijk is keuzes toe te lichten en in discussie te gaan. Belangrijk: zorg ervoor dat gebruikers zich serieus genomen voelen. Communiceer goed welke adviezen doorgevoerd worden en motiveer welke niet. Alleen dan kan de overheid op lange termijn de kennis, vaardigheden en creativiteit van inwoners benutten in politieke besluiten.'

'Het is in de huidige tijd onvermijdelijk om een digitaal instrument te gebruiken'

DAVID SCHALKEN, toenmalig afgevaardigde coalitiefracties

'Mijn belangrijkste advies voor college- en raadsleden is: trek samen op in het gehele proces. Van de voorbereiding tot aan het interpreteren van de data en de terugkoppeling richting burgers en organisaties. Maak goede afspraken over wat die samenwerking tussen raad en college inhoudt zodat niemand voor verrassingen komt te staan. In Dordrecht ontstond bijvoorbeeld discussie toen raad en college beide tien bezuinigingsmaatregelen indienden waarover de meningen

qua inhoud uiteenliepen. Heb samen één doel voor ogen. Denk goed na over de vragen die je aan inwoners stelt. Vragen roepen verwachtingen op. Wek niet de suggestie dat het advies van de inwoners één-op-één wordt uitgevoerd en geef uitleg wanneer bepaalde adviezen niet opgevolgd worden. Tot slot: geef voldoende informatie zodat gebruikers inzien wat de maatschappelijke consequenties van bepaalde keuzes en suggesties zijn.'

YVONNE STUIJ, projectleider

'Een intensieve campagne rondom Bezuinigingskeuzes.nl heeft ervoor gezorgd dat we veel Dordtenaren bereikt hebben. Aan de ene kant heeft de campagne mensen verleid deel te nemen. Aan de andere kant heeft de campagne een bewustzijn gecreëerd dat de gemeente moest bezuinigen. Het instrument zelf heeft gebruikers vervolgens inzicht gegeven in hoe een begroting in elkaar zit. Mijn advies: begin op

tijd! Wij hebben inwoners zelfs betrokken bij de ontwikkeling van de kernboodschap en de vormgeving van de campagne. Deze waren hierdoor goed afgestemd op de doelgroep. Ook hebben wij dagelijks het gebruik van de website en sociale media gemonitord en geanalyseerd. Hierdoor hebben we kunnen inspelen op het online gedrag van mensen, waardoor we nog meer bezoekers hebben getrokken.'

Tevredenheidsonderzoek

Uit onderzoek is naar voren gekomen dat een grote meerderheid van de deelnemers een positief oordeel heeft over de inzet van Bezuinigingskeuzes.nl. Deze tevredenheid staat in contrast met de reacties van de raadsfracties die niet allemaal tevreden waren. In een debat noemden zij onder meer dat bewoners onvoldoende onderbouwing hebben gekregen van de maatregelen om een afgewogen keuze te kunnen maken. Een andere fractie gaf aan het een gemis te vinden dat bewoners slechts konden meedenken over een deel van de bezuinigingsvoorstellen. Verder werd duidelijk dat bijna een kwart van de bewoners niet tevreden was

over wat het gemeentebestuur met de uitkomsten heeft gedaan.

Betrokkenheid Kerntakendiscussie

De volgende stap in Dordrecht is inwoners betrekken bij de Kerntakendiscussie. Die wordt uitgewerkt onder de noemer 'Agenda voor de stad'. De vraag of iets tot de kerntaak van de gemeente behoort en in hoeverre er draagvlak bestaat om dit zo te houden, staat daarin centraal. Het proces bevindt zich in de voorbereidende fase. Het streven is de eerste opbrengsten mee te nemen bij het opstellen van de begroting van 2016.

Evaluatie en resultaten: Bezuinigingskeuzes.nl

REGEL DIE initiatieven!

Ervaren initiatiefnemers of ervaart u zelf aansprakelijkheid bij maatschappelijke initiatieven als een belemmering? Staat de administratieve rompslomp het ontplooiën van activiteiten in de weg? Het rapport 'Regel die burger-initiatieven' (2013, ministerie van BZK) geeft tips om initiatieven makkelijker, simpeler en anders te regelen.

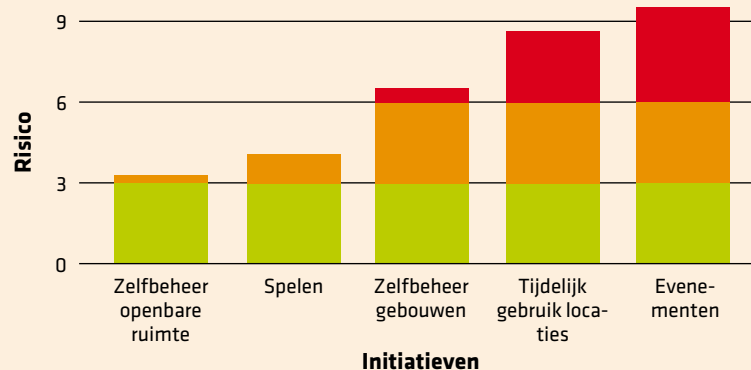
Bij initiatieven in de openbare ruimte zijn er volgens dit rapport drie risicogroepen wat betreft aansprakelijkheid: laag, matig/gemiddeld en hoog risico.

Initiatieven met een LAAG RISICO wat betreft aansprakelijkheid

- Maak het makkelijker voor de burger: regel meer of ontregel juist.
- Bied initiatiefnemers de ruimte om met activiteiten aan de slag te gaan, zonder dat zij zich direct druk hoeven te maken over zaken als risico's, schade en aansprakelijkheid.
- Werk als gemeente mee aan een initiatief door de risicovolle juridische onderdelen ervan over te nemen.

- Accepteer dat initiatiefnemers tijd nodig hebben om diverse juridische zaken in orde te maken. Gedoog het initiatief gedurende een korte tijd en maak vervolgens goede formele afspraken.
- Communiceer wie waarvoor aansprakelijk is of gesteld kan worden. Onduidelijkheid daarover vergroot de kans dat initiatiefnemers afschrikken of onnodige risico's gaan nemen.
- Blijf in contact met de initiatiefnemers vooraf en tijdens de duur van de activiteiten.
- Maak contracten eenvoudiger. Vaak zijn contracten nu veel complexer dan nodig is.
- Een vergunning is niet altijd noodzakelijk en kan soms ook eenvoudiger.

Vijf typen initiatieven in de openbare ruimte op de horizontale as, de risico-score op de verticale as (van laag = 1 tot hoog = 10). De risico-scores zijn onderverdeeld in drie kleuren, als een stoplicht.

diger. Breid daarom de mogelijkheden voor meldingsplicht uit.

- Regel een goede schadedekking en een makkelijke procedure daarbij.
- Bedenk een goed werkend alternatief voor de eis om een formele stichting of vereniging op te richten, bijvoorbeeld een organisatievorm die niet wordt vastgelegd bij de notaris.

Initiatieven met een MATIG OF GEMIDDELD RISICO wat betreft aansprakelijkheid

- Rek regels op en onderzoek hoe meer risicovolle activiteiten toch eenvoudiger behandeld kunnen worden.
- Maak bestemmingsplannen flexi-

beler en maak meer activiteiten in de gebruiksbepalingen van de bestemmingsplannen mogelijk.

- Stel regels tijdelijk buiten werking voor het specifieke initiatief. Er zijn daarvoor bijvoorbeeld mogelijkheden in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) van uw gemeente: creëer een APV vrije zone of schakel delen van de APV uit voor bepaalde gebieden.

Initiatieven met een HOOG RISICO wat betreft aansprakelijkheid

- Maatschappelijke initiatieven met een hoog risico zijn vaak gebaat bij meer professionalisering en bij maatwerk, zowel vanuit de gemeente als bij de initiatiefnemers zelf.

Niet afwachten totdat de gemeente wat doet, maar zelf de handen uit de mouwen steken. Bredanaren kunnen met Opgeruimd Breda een eigen invulling geven aan het beheer van hun buurt. Individuele bewoners, de wijk, scholen of ondernemers dienen een idee in bij de gemeente. Die test het op haalbaarheid en legt afspraken over de werkzaamheden én de tegenprestaties van de gemeente vast in een *deal*.

De bezem erdoor

Twee bewoners die zelf het hortensia-groenvak in de straat bijhouden, een basisschool die zwerfafval rondom de school opruimt en bewoners die samen met een bewonersbelangenstichting foutief geparkeerde fietsen en fietswrakken *labelen*. Dit is een kleine greep uit de 174 deals (juli 2014) die in de twee jaar dat het initiatief nu bestaat zijn gesloten met de gemeente.

Breda heeft de taakverdeling tussen overheid en burger enkele

jaren geleden flink op de schop genomen. Opgeruimd Breda is het resultaat van een coalitie die verantwoordelijkheden in de openbare ruimte meer bij bewoners wilde leggen en van een gemeenteraadsmotie om te bezuinigen op groen en bewoners meer aan het roer te zetten. Uitgangspunt was bewoners te stimuleren om zelf eenvoudige werkzaamheden in de openbare ruimte te doen. Maar, dan wel op een gelijkwaardige, zakelijke manier. Als bewoners iets

doen, moet de gemeente ook wat terugdoen. Bijvoorbeeld door geld en/of materialen beschikbaar te stellen. Of op basis van ruilen, zoals de basisschool die in ruil voor het opruimen van zwerfafval de boom op het schoolplein gesnoeid krijgt (die anders moest verdwijnen).

De gemeente test de ideeën op haalbaarheid en resultaat, bijvoorbeeld of de wijk erbij gebaat is. In een contract, de zogenaamde *deal*, worden de werkafspraken met een

Breda

minimale tijdsduur van een jaar en de tegenprestatie van de gemeente vastgelegd.

DEALS

Het onderhoud van groen in de wijk blijkt het populairst te zijn onder bewoners. Het grootste deel van de 174 deals bestaat uit groene acties (113), zoals het bijhouden van groenperken, snoeien van struiken en maaien van gras. De schone deals (51) bestaan voornamelijk uit het opruimen van zwerfafval. En dan is er ook nog een aantal bijzondere deals (10), voor een groot deel bestaande uit vrijwilligers die kinderboerderijen onderhouden.

Naast een speciale website, Opgeruimdbreda.nl, gebruikt de gemeente Twitter en Facebook om te informeren en te enthousiasmeren. Zo wordt er geregeld bericht over de voortgang van deals, en

worden mensen ook gestimuleerd en geprikkeld door bijzondere initiatieven elders in het land.

VERBETERPUNTEN

Opgeruimd Breda is na een jaar (juli 2013) geëvalueerd. In totaal deden tweeduizend mensen mee aan het programma. De tevredenheid met Opgeruimd Breda is groot: 64%

van de deelnemers vindt het (zeer) succesvol, ruim een kwart noemt het redelijk succesvol. Pluspunten volgens de deelnemers zijn onder andere een opgeruimde buurt, een versterkt buurtgevoel en meer contact onderling. De dorps- en wijkraden noemen als succesfactor de concrete afspraken die gemeente en burgers met elkaar maken.

Verbeterpunten zijn er ook. Zo willen bewoners betere communicatie met de gemeente. Bijvoorbeeld voor tips over het groenonderhoud. Ze willen een snellere reactie van de gemeente op verzoeken en gemaakte afspraken en zien een rol weggelegd voor de gemeente in het actief promoten van Opgeruimd Breda.

De gemeente stelt zelf als aandachtspunt dat Opgeruimd Breda niet moet worden gezien als de oplossing voor alle problemen. Ook beseft de gemeente dat het initiatief nog een definitieve plek moet veroveren in de samenleving en bestaat er enige zorg over wat er gebeurt als deelnemers in de toekomst afhaken.

‘Bewoners zorgen voor de plus’

Van een project dat meer gericht was op dialoog. Meedoen in Breda in 2009, heeft Breda aan burgerparticipatie nu met Opgeruimd Breda een meer pragmatische invulling gegeven. Wethouder Bernie van den Berg: ‘In het licht van de bezuinigingen moesten ook wij als overheid een stap terug doen. Vanuit de dialoog met inwoners is Opgeruimd Breda ontstaan. Wij zorgen voor de basisvoorziening, bewoners kunnen voor

‘de plus’ in hun wijk zorgen.’ De wethouder beaamt dat het dan ook kan gebeuren dat de ene wijk er beter uitziet dan de andere. ‘Dat is misschien wel de ultieme overheidsparticipatie: ervaren wat er ontstaat.’

De wethouder vertelt dat de communicatie met burgers beter kan, iets dat ook in de evaluatie naar voren kwam. Hij reageert daarmee ook op commentaar van kritische

burgers die zich ergeren aan groen dat nu minder goed onderhouden wordt of zichzelf voor een voldongen feit zagen staan toen de groenperken werden gerooid. Toch durft Van den Berg het initiatief wel een succes te noemen. ‘Nu, na twee jaar, zien we dat de groei van het aantal deals wat afzwakt. Tegelijkertijd zien we meer *packagedeals* ontstaan. Bijvoorbeeld de zoutdeal van de gemeente met burgers en een onderneemersvereniging voor het sneeuwvrij houden van enkele straten.’

‘Los durven laten’, dat is het toekomstplan volgens de wethouder. ‘We moeten vooral niet voor de burgers gaan bepalen wat interessant is. Als de buurt ergens mee komt, wie zijn wij dan om te zeggen dat het niet mag?’ Leerpunt noemt Van den Berg dat deals met burgers altijd maatwerk zijn: ‘Maar maatwerk zou ook willekeur tot gevolg kunnen hebben. Aan de ene kant vraag je participatie van de burger, aan de andere kant probeer je zaken te handhaven. Je moet handhaven met verstand.’

Meer informatie

ENKELE WEBSITES

www.vng.nl/burgerparticipatie

Nieuws, praktijkvoorbeelden, bijeenkomsten, publicaties en informatie over burgerparticipatie en maatschappelijke initiatieven.

Praktijkvoorbeelden.vng.nl > Burgerparticipatie

VNG Databank Praktijkvoorbeelden van en voor gemeenten. Onder het kopje 'Burgerparticipatie' staan voorbeelden van burgerparticipatie en maatschappelijke initiatieven.

www.vng.nl/krachttoer

De Krachttoer helpt gemeenten om goed aan te sluiten bij de snel veranderende samenleving.

www.tijdvoorsamen.nl

Website met een reeks magazines van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) over de veranderende relatie tussen samenleving en overheid.

www.krachtinnl.nl

Platform dat initiatieven uit de samenleving landelijk zichtbaar maakt en initiatieven met elkaar verbindt.

www.andersdenkenandersdoen.nu

Platform voor praktijkprofessionals op het gebied van stedelijke vernieuwing, gebiedsontwikkeling en leefbaarheid nieuwe stijl.

www.begrotingswijzer.nl

De Begrotingswijzer van ProDemos is een instrument dat burgers actief bij de gemeentelijke begroting betreft.

www.participatiewijzer.nl

Overzicht van methoden, checklists en publicaties over het betrekken van burgers bij gemeentelijk beleid of gemeentelijke projecten.

www.participedia.nl

Met Participedia wil de gemeente Utrecht haar kennis en ervaringen bij participatietrajecten delen.

ENKELE PUBLICATIES

Loslaten in vertrouwen – voor gemeenteraden

'Loslaten in vertrouwen: wat betekenen veranderende verhoudingen voor gemeenteraden?', Raad voor het openbaar bestuur (maart 2014). Tien aanbevelingen die gemeenteraden kunnen helpen in hun zoektocht naar een nieuwe rol en werkwijze.

Burgermacht op eigen kracht?

'Burgermacht op eigen kracht? – Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie', Sociaal en Cultureel Planbureau (maart 2014).

Monitor Burgerparticipatie 2013

'Monitor Burgerparticipatie 2013 – Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie', ProDemos (februari 2014). Jaarlijkse monitor waarbij de editie van 2013 de periode 2012-2013 beschrijft en een vergelijking maakt met voorgaande jaren.

Van eerste overheid naar eerst de burger

'Van eerste overheid naar eerst de burger – Over maatschappelijke initiatieven die de overheid uitdagen – VNG Jaarbericht 2013', Vereniging van Nederlandse Gemeenten (november 2013). De VNG Denktank heeft voor dit Jaarbericht onderzoek gedaan naar maatschappelijke initiatieven en hun betekenis voor gemeenten.

Burgers maken hun buurt

'Burgers maken hun buurt', Platform31 (januari 2013). Deze publicatie beschrijft bewonersinitiatieven, geeft een beeld van initiatiefnemers en laat vooral zien welke vormen van ondersteuning mogelijk zijn. Het uitgangspunt: ga per initiatief, dus van geval tot geval, na of en in welke mate ondersteuning gewenst is.

Deze rapporten zijn te downloaden op www.vng.nl/burgerparticipatie > Publicaties op thema. Op deze webpagina staan ook andere relevante publicaties.

Begrippenlijst

Burgerinitiatief en maatschappelijk initiatief

Er zijn formele en informele burgerinitiatieven.

Formele burgerinitiatieven geven burgers de mogelijkheid om een onderwerp op de agenda van de gemeenteraad te zetten. Deze vorm wordt vaak gebruikt als drukmiddel, als burgers vinden dat hun initiatief geen serieuze aandacht krijgt.

Informele burgerinitiatieven, ook wel **maatschappelijke initiatieven** genoemd, komen overal en veelal ongestuurd van de grond. De belangrijkste kenmerken van informele burgerinitiatieven zijn:

- het initiatief heeft een maatschappelijk doel, al dan niet in combinatie met een winstgevend doel;
- de initiatiefnemer is eigenaar, regisseur en eindverantwoordelijke van het initiatief. Niet alleen burgers, maar ook verenigingen, stichtingen en bedrijven kunnen initiatiefnemer zijn.

Burgerparticipatie

Burgerparticipatie houdt in dat gemeenten burgers betrekken bij beleidsontwikkelingen en besluitvorming.

Er worden drie generaties burgerparticipatie onderscheiden

- De **eerste generatie** participatie is hetzelfde als **inspraak**: nadat plannen zijn ontwikkeld, kunnen belanghebbenden daarop reageren via vastgelegde juridische procedures.
- In de **tweede generatie** worden burgers en andere stakeholders **vroeg in het proces** uitgenodigd hun inbreng te geven, zodat beleidsmakers daarmee rekening kunnen houden.
- De **derde generatie** keert het om: de overheid vraagt niets aan burgers, de burgers nemen zelf het voortouw. Dit is het **informele burgerinitiatief**.

Civic crowdfunding

Bij *civic crowdfunding* levert een grote groep burgers kleine financiële bijdragen om zo een project met een publiek karakter mogelijk te maken. Via digitale crowdfunding platforms werven initiatiefnemers geld en hulp voor hun project. Voor gemeenten zijn er mogelijkheden om crowdfunding te stimuleren. Lees hierover het artikel op pagina 54.

Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO)

Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) is een vorm van projectontwikkeling waarbij toekomstige particuliere bewoners gezamenlijk opdrachtgever zijn voor hun eigen nieuwbouwproject. De toekomstige bewoners worden zelf risicodragend projectontwikkelaar en hebben volledige zeggenschap over de uiteindelijk te realiseren woningen. Lees hierover het artikel op pagina 8.

Dorpsraad, dorpsplatform en dorpscoöperatie

Een **dorpsraad** is een organisatie van bewoners die de belangen van hun dorp behartigen: vertegenwoordigers van de bevolking met een adviserende en controlerende rol ten opzichte van de gemeente.

Een **dorpsplatform** is een organisatie van bewoners die weten wat er speelt in de dorpen en die het initiatief nemen om wensen te realiseren en problemen op te lossen. Daarbij kijken ze nadrukkelijk naar wat inwoners zelf kunnen en in hoeverre hulp nodig is van bijvoorbeeld de gemeente.

Een **dorpscoöperatie** is een zelfstandige organisatie die wordt opgericht voor en door dorpsbewoners. De leden hebben zeggenschap over de koers van de coöperatie. Middels een coöperatie kunnen inwoners de regie nemen over zaken die in het dorp spelen, bijvoorbeeld met betrekking tot de leefomgeving en het welbevinden van de bewoners.

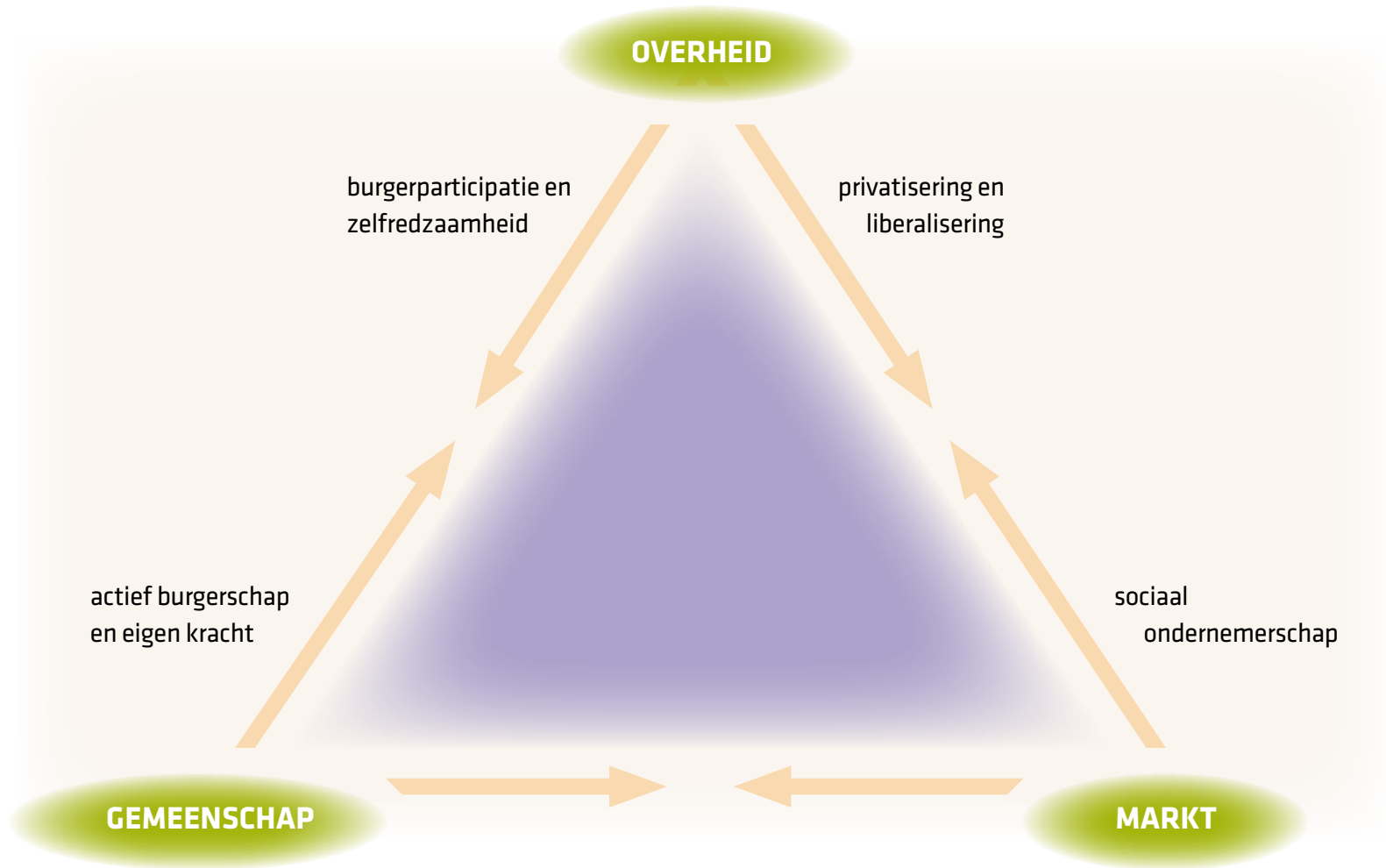
Lees over dorpscoöperaties, -raden en -platforms de artikelen op pagina 36, 70 en 74.

Overheidsparticipatie

De term overheidsparticipatie houdt in dat de overheid aansluit bij ontwikkelingen en ideeën in de samenleving. Bij overheidsparticipatie participeert de overheid als het ware in een initiatief van burgers. In tegenstelling tot burgerparticipatie, waarbij burgers participeren in projecten en beleidsontwikkeling van de overheid.

De Raad voor het openbaar bestuur heeft in zijn rapport *Loslaten in vertrouwen* (2012) de zogenaamde 'overheidsparticipatietrapp' geïntroduceerd met vijf treden: loslaten, faciliteren, stimuleren, regisseren en reguleren. Dit als vervolg op de toen al langer bestaande burgerparticipatieladder.

Veranderende verhoudingen tussen overheid, markt en gemeenschap

Colofon

'Met burgers! – Spoorboekje voor raad en college' is een uitgave van *In actie met burgers!*, deelproject van het Actieprogramma Lokaal Bestuur, een initiatief van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

HOOFDREDACTIE

Sonja Ammerlaan en Noortje van Dorp (Son & Co)
Marjolein Barel en Rosalie van Heijst (Actieprogramma Lokaal Bestuur / *In actie met burgers!*)

EINDREDACTIE

Sonja Ammerlaan en Noortje van Dorp (Son & Co)
Marjolein Barel, Rosalie van Heijst en Roelie Lenten (Actieprogramma Lokaal Bestuur / *In actie met burgers!*)

GRAFISCHE VORMGEVING

Paul Pollmann (art director) en Fake Booij

FOTOGRAFIE

ANP/George Mollering (omslag); De Beeldredactie (p. 5, 6, 24, 31, 33, 36-37, 45, 58, 61, 76, 78); gemeente Smallingerland (p. 9, 10); Nicole Romijn (p. 19, 21); Wikipedia (p. 49); Mariëlle de Visser (p. 50-51); gemeente Borsele (p. 52); Piet Grim (p. 53); Wageningen UR (p. 66); Nationale Beeldbank (p. 69); gemeente Breda (p. 86-89)

ILLUSTRATIES

Kopersvereniging De Peinder Mieden (p. 11); Leendert Masselink/illurama.nl (p. 40-43); Douw & Koren (p. 55, 56); iStock (p. 74-75); Roma Reclame (p. 80); ministerie van BZK (p. 85)

DRUK

Opmeer Drukkerij bv, Den Haag

Actieprogramma Lokaal Bestuur
p/a Vereniging van Nederlandse Gemeenten
Postbus 30435, 2500 GK Den Haag
070-3738393

De digitale versie van deze publicatie en meer informatie over *In actie met burgers!* is te vinden op www.vng.nl/burgerparticipatie.

Actie

Als raadslid en collegelid wilt u uw gemeente goed besturen terwijl u midden in de samenleving staat. Het is de kunst om als gemeente in verbinding te zijn met burgers, netwerken en initiatieven. In deze handzame publicatie heeft *In actie met burgers!* ervaringen, praktijkvoorbeelden en tips voor u verzameld. Laat u inspireren door de voorbeelden in dit boekje en zoek ze ook op in uw eigen omgeving!

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

In actie met burgers! is onderdeel van het Actieprogramma Lokaal Bestuur (een project van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties).